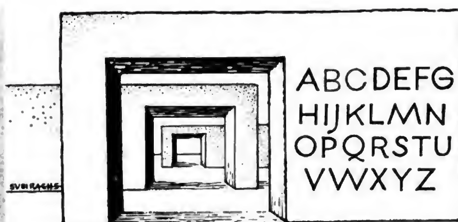
Arràn del cingle

Josep Morató i Grau

ABCDEFG
HIJKLMN
OPQRSTU
VWXYZ
SUBIRACHS

Sarrià. 14 9bre
Joan Sardà

ARRAN DEL CINGLE

J. MORATÓ

Arràn del Cingle

NOVELA

BARCELONA
LLIBRERIA DEN FRANCESCH PUIG
5, PLASSA NOVA, 5
1905

BARCELONA. — Fidel Giró, impressor. Valencia 233

PRIMERA PART

I

LA TORNADA DEN BIEL

Tota la desgracia li venía d'haver mort un mal home. Perque, d'ensà que l'havíen enviat a presiri, may més havía estat el Biel d'abans.

El día que va tornar al poble ab la llicencia, ja la va endevinar la seva sort. La mala cara dels uns y la fredor dels altres, l'aire de tant se me'n dóna dels propis y el posat garneu dels estranys, varen ser pera ell l'anunci de la vida de penes y fatichs que anava a empendre... Prou va trucarhi a totes les portes; prou va maldar pera guanyarse de bell nou la voluntat dels que havíen estat els seus amichs... Tot va ser en và. Allí ahont abans hi tenía sempre brassos

oberts que l'esperaven y rialles de goig que l'acullíen, no hi trobava res més que visatges sorruts y portes tancades:—tancades pera ell, encara que's mostressin esbatenádes al sól d'ample a ample.

Als primers temps de ser al poble, quan, ab l'alegría de reveure'ls camps y vinyes ahont havía passat felís la seva infantesa, tenía encara l'esperansa de tornar a ser el meteix d'abans,. recobrant a copia de ben obrar les amistats perdudes, havía provat de treballar. Però'l mal va ser que per tot ahont demanava feina, li deyen de nó. Y si bé després de molt pregar y suplicar, va ensopegar algú que n'hi ofería, bé que feixuga y mal pagada, va trobarse ab que, engandulit per la vida de presiri y revoltat per la mesquinesa del guany, no sabía ferse ab l'agre de la terra y la trobava massa baixa pera blincar la carcanada fins a enfonzarhi la punta d'un magall o la fulla d'un tràmech.

Per això un día, després de molt rumiar sobre la seva sort, va acabar per dirse que, ben comptat y debatut, la millor ruta que podía empendre era la de viure a la bona de Deu, campàntsela ab lo que pesqués per

les gorgues del còrrech del Home mort o ab lo que podés aplegar pels boscos del terme, del que no's volía apartar may més de la vida... Encara que tothom li girés l'esquena, la fiansa de trobar una estada per aquells encontorns no l'hi esvairía ningú. Prou y massa que'ls havía anyorat pera apartarsen altre cop. Ab això, tant li era que fessin com que deixessin de fer els vehins de Cassanelles: tréuressel en un tot del demunt, no ho conseguiríen.

—Si no volen el meu treball, hauràn de soportar la meva presencia.—

Y tot dient això, en Biel cloía rabiosament el puny com si amenassés al poble, mentres dirigía'l seu esguart somniós cap a les runes de la torre del Barbut, que s'aixecaven entapissades d'eura sobre l'esquenall del cingle de Mal-vent, part d'allà dels boscos del Comte.

La torre del Barbut gairebé no'n tenía més que'l nom de torre. Tot el seu aire, llevat d'un petit bocí que'l tenía de fortalesa, era'l d'una masía abandonada. El pou que hi havía a sota, el dipòsit que semblava estontolarshi, les desferres de paret que

senyalaven la cort dels porchs, l'entovat en forma d'era, tot designava que allí hi havía hagut un cau de treball. Però malgrat l'aire bon minyó d'aquelles runes, tothom se les mirava ab cert esfereiment. Les dones y els bailets no hi passaven may per sota a entrada de fosch, que no cuitessin a persignarse. Fins havía arrelat en els pagesos la creencia de que entre aquells murs s'acoblaven y d'entre aquells murs eixíen cada divendres a la nit, centenars y centenars de bruixes que, comanades pel Barbut, el rey dels bruixots, s'escampaven arreu a cavall de les escombres, sembrant la mala estrugansa per la montanya y el plà, escampant les malures pels sembrats y els boscos... Elles eran les que havíen delmat les vinyes ab la filoxera, elles les que enviaven la calamarsa que malmetía'ls camps, elles les que feyen congriar el mal temps y forjaven els llamps que atuíen alzines y roures, deixantlos corsecats y sense altre sosteniment pera la brancada que la escorsa mitj buida.

Bregat en les coses del món, en Biel no les creya aquelles falornies. Per això, un cop forjat l'intent, no va dubtar gens ni mica a posarlo en obra.

Era cap al tart d'un día de tardor y justament al indret del cingle de Mal-vent el cel se veya desde'l poble aclarit de tant en tant per la lluissor dels llampechs que tenyíen a foguerades els colrats murs de la torre. Una atapaída negror de núvols, encastellats els uns a cavall dels altres, s'anava enfilant espay amunt, y, escampantse ensà y enllà, amenassava a la terra ab abrigarla.

La fosca s'ensenyoría de tot, ennegrint els torrents y entaforantse per l'espessor dels boscos, mentres, imposada per la tempesta que venía, la natura callava.

Ni un crit d'aucell, ni una remor de fulles torbava la quietut, y fins l'aigua que s'escorría avall per les ubagues del còrrech del Home mort, semblava que no gosés fressejar y devallava quietona y ensopida.

Els pagesos, ab tot y ser arribada la hora de plegar, abandonaven de mal grat les treballades, tement ser víctimes d'alguna mala passada del temps que'ls robés en un instant les suades d'un rosari de díes. Sorruts y afeixugats sota'l pes de llurs cavilacions, abaixaven el cap y caminaven silenciosos cap a llurs vivendes, boy donant

de regort alguna que altra llambregada al indret de la torre.

Quan se'n creuaven dos per un camí, en lloch de bescambiar un salut, llensaven una expressió d'angoixa.

—Mala nit se'ns prepara.

—Certa refè que sí.—

Y tiraven avant, mentres llurs paraules ressonaven entre la quietut a tall de malediccions.

Dintre les cases, les dones cremaven fulles de llor, enceníen devant les imatges els ciris del monument y encreuaven candeles beneídes al empit de les finestres, subjectantles ab pedres de llamp, mentres de baix en baix remugaven oracions a la Santa Creu y a Santa Bàrbara, a Sant March y a Sant Lluch.

Y mentrestant la negror s'extenía més y més... Ja no era formada per un encastellament de núvols, sinó per un núvol sol, però gras, atapaít, pesat y ample: prou ample pera cobrir la major part del cel; prou pesat pera fer la ilusió de que, a certs indrets, arribava a tocar la terra.

Una forta ventada, un imposador bufarut, va aixecar tot d'una la pols dels ca-

mins, fentne eixir una nuvolada que semblava encararse ab la del cel pera entaularhi batussa. Mes la del cel, com si volgués repellir la embestida, va comensar a escupir una gotellada espessa y forta que matava la pols tot just nada.

La fosca, enfilantse del fons de les clotades montanyes amunt y extenentse de la espessor dels boscos planes enllà, havía acabat per regnar arreu. El vianant esmaperdut ja havía de refiarse pera trobar l'adressa bona, de la claror dels llamps o del tritlleig de les campanes que senyalaven el mal temps, desafiantlo ardides y ressonant com un clam de misericordia entre'l terratrèmol dels trons, els ruflets de la ventada y el xapoteig de la pluja.

Y com més anava, més fort plovía... Y es comensaven a engreixar torrents y rieres... Y el ríu que neixía a l'altra banda de Malvent, sota meteix del cingle, ja no baixava mansoy y callat, sinó a capbussons y bruelant d'ira.

... Tota la nit, tota la santa nit va durar el mal temps, sense donarse un sol moment de treva ni donarlo de descans a la pobra

de tothom, y al recort del crim comès pel presidari, va comensarshi a acoblar un temor incert de mals desconeguts. ¿Quí sab quines arts ne duya apreses del presiri? Y ¿quí sab quin servey ne faría d'aquelles males arts, ara que era coneixedor de les de la bruixería?... Per això tothom s'apartava d'ell com d'un empestat y les mosses ne fugíen com del dimoni.

No més n'hi havía una que no'n sentís por. Era la Malena de cal Costa ferrer, una minyona escanyolida y alta, blanca de pell com una damisela y negra d'ulls com una verge mora... En altres temps havía tingut tracte ab en Biel y ni'l crim comès per ell, ni'ls anys de presiri que'n varen ser la cúa, varen conseguir que's decantés per cap dels altres minyons que li feyen l'aleta.

Passats alguns anys de la condemna, creyent que ja no'l veuría més y veyentse de sól a sól agullonada pel seu pare, havía semblat que feya bona cara al mal temps, escoltant els propòsits de l'hereu Bartra que no la deixava de petja. Però encara no varen arribar noves de la tornada den Biel, va desentendres tot seguit de l'hereu Bartra y dels seus intents de casori. Els consells

de l'apotecaria que li era padrina; les amenasses del seu pare, que feya sempre grans bocades de rómpreli un bras ab un samaler, y fins els predicots de mossèn Esteve, el rector, que, com qui no ho vol, procurava toparshi y cercarhi conversa, varen resultar xorchs. Tot lo que tenía d'escayent ho tenía de tossuda aquell llamp de mossa. Prou que ho deya'l seu pare: «Quan ella fica la banya a un forat, no hi ha qui la fassi cedir.»

Però en aquella ocasió l'home va pendres la cosa a la valenta:

— Hem de veure qui porà més: ella o jo. —

Y, de primer entuvi, va privarla de sortir al carrer. Fòra les estones que la necessitava pera que li aguantés la pota d'una bestia o li abralés la fornal a cops de manxa, no la deixava moure de la banda del derrera del casalot ahont vivíen. De comprar la minestra de cada día se'n cuidava ell meteix y si al cap de la setmana havíen de proveir d'arròs o fideus, aprofitaven el moment de sortir de la missa matinal. Després, un cop feta la compra, se n'anaven de dret a casa y, havent esmorzat, la mossa's

quedava sola, tancada ab pany y clau, y el pare marxava per les seves, no deixantse veure en tot el día més, puix ja era cosa sabuda que les festes les passava al hostal.

¡Que tristos els trobava la Malena aquells diumenges!... Tristos y cansoners que no s'acabaven may.

Y no era pas que li manqués distracció, perque entre netejar d'herbotes les regues y els caminals del hort, escatar el joquiner de les gallines y cambiar el jas dels cunills, gairebé tenía entreteniment per tot el día.

Però, encara que, mentres en Biel havía estat a presiri, s'havía condemnat per gust a no moures de casa, ara que aquell esclavatge li era imposat, semblava que li esdevingués feixuch: tan feixuch, que molts díes els passava capficada per la deria d'escaparse de casa, de fugir camps y boscos enllà, lluny, ben lluny, fins a les terres desconegudes de que, quan era criatura, li parlava sa mare en les rondalles. Ab tot, no somniava pas anàrsenhi sola cap a n'aquelles terres, sinó en companyía den Biel, que hi podría viure tranquil, reposant de les fadigues y engunies que li havía portat la seva hora d'encegament.

Y encara, sense en Biel, hauría fet seguir la Ruixqueta, una cabra cega y coixa que criava y a la que duya gran voluntat d'ensà que la havía guarida de les nafres que varen cegarla y acarriarli la coixera.

Se'n recordava com si acabés de passar la Malena d'aquell daltabaix... Era de bella nit quan va despertarse tot d'una, enlluernada per una gran lluissor que venía de la banda del llenyer. Aixecarse, tirarse al demunt uns faldillots, córrer desaforada a la cambra del seu pare y llensarse al defora, va ser obra d'un dient d'Ave María... ¡Verge pura! tot el llenyer estava abrandat, y les flames, després d'aferrarse a la porta de la cort, s'escampaven ja per la coberta, enrondantla d'una corona resplandent.

Lo primer que va tractar de salvar varen ser els cunills y les gallines: sobre tot les gallines, que li servíen pera comprarse bonichs ab els diners que li donaven a guanyar ab els ous. Per això, endinzantse resoluda pel corral, va posarse a la feina ab tant de cor y s'hi va aqueferar de tal manera, que ni sentía'ls bels llastimosos llensats per la cabra desde la cort. Y quan entre'ls

lladruchs dels gossos, l'enrenou de l'aviram y els crits que eixíen de totes les cases del poble, li va semblar sentirlos, ja no li podía fer cap bé ni cap mal a la bestiola. La porta, consumida per les flamarades, mostrava escletxes prou obertes pera que podés passarhi'l cos mesquí de la cabra.

Aleshores, tots els que havíen acudit al foch varen poder veure una lley de mal esperit que, ab la pelussera encesa y llensant fetor de socarrím, sortía enventat de la cort, botent com una pilota.

Ventura que un dels vehins va tenir la pensada d'abrigar la bestia ab una manta, sinó potser hauría mort de la feta... Y si no hagués estat el compte ab que la Malena va guarirli després les nafres, ben segur que tampoch se n'hauría escapat de morir.

Per això se la estimava tant... Per això y perque, de molt abans d'anar en Biel a presiri, se la enduya sempre de companya... Ab ella anava'l día que'l minyó va segarli'l pas al fons del còrrech del Home mort pera dirli que la estimava; ab ella per testimoni, s'havíen contat més endevant els seus secrets y havíen trescat estarrossantse per les foscors dels boscos del Comte y havíen

passejat tranquilament per tots els viaranys del terme.

Fins a la despedida que varen ferse'l día que ell va comparèixer a la ferrería tot esbufegant, dient que acabava de matar al Picotí, la cabra hi era present, com hi era l'endemà, quan va travessar el poble entre'ls dos civils que varen aixarparlo abans de passar la ratlla... Semblava que en totes les penes y en totes les alegríes de la Malena, ella hi hagués de pendre part. Cega y tot, endevinava sempre'ls humors de la mossa, y brincava de goig quan estava alegre y se li ajamolía concirosa als peus quan estava trista. Era com si flairés la sort.

A vegades, comparant la den Biel y la de la Ruixqueta, a la Malena li semblava que veníen a ser una meteixa cosa. Perque, ben garbellat, tant a n'ell com a la bestiola, totes les miseries els veníen d'una hora de mala estrugansa. Res: un moment de desgracia y una tirallonga de mals per seguici. Sinó que, aixís com a la cabra la seva mala hora li havía dut una esguerradura de cos, a n'en Biel li havía congriat una esguerra-

dura d'ànima. Encara que ¿quí sab qui ho era més d'esguerrat d'ànima, en Biel o molts dels que l'inculpaven de les malvestats que pesaven sobre'l poble d'ensà que havía tornat de presiri?... De llamps y pedregades y malures sempre n'hi havía vist ella al poble. Y si bé era cert que d'algún temps ensà'ls flagells semblaven créixer y el gam s'ensenyoría del bestiar y la cuca malmetía les plantes, també ho era que tothom semblava tenir més mal cor... Fins el seu pare, que la tractava a n'ella ab els meteixos ronchs que als matxos que li duyen a ferrar.

Un día va arribar a posarli la mà al demunt y tot.

Era pels encontorns de Sant Martí, y la natura, reviscolada per un xàfech que havía caigut el día abans, mostrava un entendriment que s'encomanava al aire, entrecreuat de baf d'herba y farum de terra xopa. Una nuvolada de plom s'extenía pel cel a tan poca alsaria, que semblava que a trets de fona se l'hauría poguda esbotzar... Pel demunt del poble hi surava pesadament una xafogor extranya, una calda ensopidora semblant a la de les mitjdiades d'istiu.

Tot el matí havía estat la Malena manxa que manxa y el seu pare ferra que ferra... La suor que perlejava la pell de la mossa, era com una rosada lleugera, si's comparava ab la que amarava tot el cos del ferrer... Tant l'un com l'altra sentíen de part de dins una cremor com si tinguessin les entranyes convertides en caliu.

Per això en Costa, desentenentse dels propòsits que havía fet, va manar a la Malena que agafés el poal y anés a la font a proveir d'aigua fresca.

Y la noya va obeir sense tornàr resposta, desapareixent carrer avall ab el poal buit sota l'aixella.

Però va passar un quart y la Malena no tornava; mitja hora, y ni rastre d'ella... Al últim, al cap d'una hora ben repicada, va aparèixer carrer enllà esbufegant de fadiga, ab els llavis estrafets per una rialla extranya que semblava illuminarli'l rostre, malgrat l'esverament que duya pintat als ulls.

Arribar a la ferrería, caure a terra a la empenta d'un cop de puny y esmicolarse'l poal en deu mil trossos al topar ab els rierenchs del empedrat, va ser obra d'un dir Jesús...

Tenía la mà de ferro'l Costa ferrer.

De sobte, revifantse, va fer la mossa un salt enrera, com una gata que's prepara a treure les urpes, però, esporuguida per la mirada del seu pare, va anarsen de reracules cap a la cuina a enllestir el dinar.

Y al cap d'un moment, sense pensar ab l'ardentor y el formigueig que sentía a la galta, seguía ja ab un cantusseig alegre els moviments del ventall.

Era molt estranya aquell llamp de mossa.

III

L'IDILI DEL PRESIDARI

El poble de Cassanelles se reduía a un carrer costerut y plè de gepes, que s'aixamplava al cap d'amunt, formant plassa al devant de la iglesia y anguilejant entre alzinars y rocaters:... alzinars a la esquerra, rocaters a la dreta, cingleres a la banda de dalt y timbes a la de sota... En díes de mal temps semblava que s'aguantés per miracle y que a cada espatech de tró o a cada esclat de centella hagués d'anarsen a tomballons, arrossegat per les cascates y els torrents que rebía de tots costats y que, al ajuntarse part d'avall del poble ab les aigues del còrrech del Home mort, el convertíen en imposadora riera...

Les parets y marges que en tals ocasions havíen desaparegut, les cases que havíen quedat sense una capsa de bròquil ni una mata d'enciàm al hort y els arbres que havíen sigut arrencats de soca a arrel pera seguir el camí de la rierada, no teníen fí ni compte... En tots els indrets del terme hi havía recorts de temporals... Allà's veya una fonda entallada que feya memoria de la penya que abans s'hi ajeya; aquí una clapa de roca viva que havía quedat descoberta al ensulciarse la gruixa de terra que l'arrebossava; més ensà un roure corsecat pel llamp; més enllà un areny que convertía en terra xorca lo que havía sigut conreu plè d'ufana.

De la primera nit que va passar en Biel a la torre del Barbut, ne quedava encara al cap d'avall del poble, travessant a tall de palanca'l còrrech del Home mort, un arbre vell atuít per la tempesta... Com que venía al indret de la font y estalviava la marrada que s'havía de fer abans pera anar a l'aigua, ningú va pensar a trèurel y va quedar allí com a testimoni d'un gran daltabaix.

El día que, després d'una tirallonga de setmanes de no sortir sola, va anar la Ma-

lena per primera vegada a la font, el va empendre resoluda, sense temor al rodament de cap que podía estimbarla cinch canes ensota... Per tots aquells encontorns no se sentía altra fressa que la de l'aigua saltant de la canella a la pica, pera caure formant regueró fins al còrrech y seguir després avall, cap a perdres en la corrent del riu que, nat sota'l cingle de Mal-vent, anava engroixintse a mesura que devallava al pla, en el que's veya relluir com una hermosa cinta argentada.

Al ser a mitja soca, la Malena va dirigir la vista a la terra baixa... Y al veure aquella amplada d'horitzó, va sentir desitjos de seguir el camí de l'aigua... d'aquella aigua que, escapantse dels murs de roca que la empresonaven al nàixer, podía escórrers lliurement, sense lligams que la sotjoguessin, reposant per les rescloses que de tant en tant li segaven el pas y continuant després la seva tasca gloriosa de donar forsa als molins y ufana als conreus, d'omplir de vida'ls camps del pla y les fàbriques que hi blanquejaven, semblants ab les seves finestres a immensos ruscos remorosos de treball.

Un cruiximent de fulles provinent de l'espessor de verdisses que privaven de veure'l fons del còrrech, va fer estremir a la Malena que, com si's despertés d'un somni, va cuitar a travessar la palanca y và acostarse a la font posant el poal sobre la pica y aguantantlo per l'ansa de gairell pera que'l raig de l'aigua, al deixar la canella, entrés sencer pel tarot y no se'n perdés gota.

Aixís que un devassall de bambolles va coronar la boca del poal, escampantse en regalims per les seves parets ventrudes, la Malena va sentir una frisansa estranya que li va fer córrer entre carn y pell una onada freda... Sense que'ls seus ulls el vegessin ni les seves orelles el sentissin, endevinava al seu derrera la presencia d'algú.

Com cuniller que flaira'l rastre d'una pessa, va aixamplar els narius del seu nas prim y delicat y, desplegant tot seguit els llavis, esblanqueits com fulles de rosella mal nada, va bleixar ab totes les seves forses, tot fent acció de redressarse y giravoltar sobre sí.

Però no va tenir temps... Unes mans amples y fermes varen taparli la vista y privarli l'acció.

— ¡Fuig, vesten, gícam estar! — va cridar esfereida.

Y aferrant les seves, esprimatxades y ossoses, a les mans revessudes que entenebríen els seus ulls negres, va deseixirsen ab una revolada y, ab un salt de gata perseguida, va enfilarse al marge que s'aixecava derrera la font y va plantar cara al enemich.

Després, ja revinguda, va dir ab aire tendre de reny:

— Tota m'has esporuguida...

— T'ets tornada prou esquerpa — va fer en Biel, que se la mirava de baix estant com si, penedit d'haverla sobtada tan asprement, no s'hi gosés atansar.

Y varen quedar llarga estona en la meteixa positura: ella, al cim del marge, guaitantlo fixament; ell, dues canes ensota, ennartat de contemplarla.

Al derrera la mossa, s'enfilava rost amunt a tall d'avensada dels boscos del Comte, un clap d'alzines de brancàm retorsat y copa tofuda que, ab tot y la llur majestat d'arbres centenaris, semblava que restessin aclofades sota'l pes de la extesa de núvols pesats y atapaits que anava de llevant a po-

nent y de tramontana a mitj-jorn... Una quietut basardosa s'havía fet mestressa dels voltants... Fins semblava que la remor de l'aigua restés esmortuida.

La Malena, sanch-glassada de primer entuvi, va sentirse tot d'un plegat corpresa per l'aire de beatitut den Biel y, sense pararhi atenció, va mitj aclucar els ulls y va somriure...

Ja era romput el glas: com si aquell somrís hagués foragitat la engunia que'l lligava, en Biel va recobrar el moviment y la vida, se va acostar al marge y va rompre a parlar:

— ¿Fa Malena que no me'n tenes de por?... ¿Fa que no ho ets tu com les altres mosses, que d'un cort lluny ja fugen de mí com els dimonis de la creu?... ¿Fa que ets la meteixa de sempre?...—

Caminant d'esma, la noya s'havía acostat a la vora del marge. Y ell, que la esperava a sota, al sentirse la mà que li allargava enclosa ab ferma estreta, va notar que una formigor estranya li recorría la còrpora y li feya perdre'l món de vista, ab perill de que la Malena, al deixarse caure confiada en ell, rodolés pel ribast fins al còrrech.

Y ben poch va mancarsen pera que això succeís: tan poch que, ab tot y haverse arrapat a una branca d'arbós, no va poder salvarse de caure asseguda a terra.

Un devassall de cireres caigudes de la branca, va escórrers avall, cayent a l'aigua ab una remor alegra.

Allavores en Biel, desfentse d'un sacotell que duya penjat a tall de sarró de mendicant, va asseures al costat de la noya, reprenent la paraula.

— Dígamho, Malena, que no m'hi tenes per un mal home.

— ¿Per què t'hi haig de tenir? — va fer ella no sabent ahont dirigir la vista.

— Com que tothom m'hi té... y com que ho soch...—

La Malena va guaitarlo esverada, però ell la va tranquilisar tot seguit.

— Soch dolent per tothom... menos per tu... ¿Y sabes perque ho soch de dolent per tothom?... Perque tothom ho es per mí... Emprò tu no ho ets... ¿Fa Malena que nó?...—

Com si no'l sentís, la noya s'estava quieta, ab la vista clavada al fons del còrrech, recoquillant frisosament ab els dits el corn del devantal de cànem y llana.

Tot d'una, sense respondre a lo que li preguntava en Biel, va fer ab veu tremolosa:

— Diuen que t'ets donat a les bruixes.

— ¡Als dimonis me donaría! — va esclafir ell, encès per una onada de sanch. Però va revenirse aviat y va afegir: — Mira, Malena, con vaig matar al Picotí, tota la gent de la rodalía va estarne contenta... Y les mosses varen ser les primeres d'estarne, perque totes sabíen que ab el Picotí lo més sagrat hi perillava. ¡Com que, quan la raja li venía, no tenía fè ni lley! Prou que ho sabes tu, que més d'un cop havíes estat en perill de caure a les seves urpes... Y prou que ho sabes també que això va ser una de les coses que'm varen fer venir set de la seva sanch.—

Pel cervell de la Malena va passarhi com un llampech el recort del Picotí... Havía estat l'escanya pobres de tots els pagesos d'aquells volts y en anys d'escassetat tenía gairebé endogalades totes les cases del terme. Per això s'havía fet senyor de tot el poble, que l'obeía com la remada al pastor; per això disposava de l'honra dels altres com d'una mercadería que's pot comprar y

vendre sota preu, y per això havía mort a les mans del minyó que, tenintli a arrendament cotat una part de les terres, se n'havía vist despullat tot d'una, després de regarles un grapat d'anys ab el seu suor, pera convertirles de xorques que eren al arrendarles, en els conreus més ufanosos de dues hores a la rodona.

— Si no li hagués fet la tussa — va seguir en Biel — ¿quí sab què sería ara de tu?... Perque lo que ell volía era ferte seva... Y per això, despitat com estava, me va pendre'l camp ¡el lladre!

— ¿Encara li tenes malicia?

— Tant com això, nó... Emprò devegades m'encench y no puch ferhi més ¿sabes?... A qui'n tinch de malicia es a tot el poble... Perque tu ja ho sabes que no hi havía un home de sis hores a la rodona que no hagués tingut gosar per fer lo que vaig fer... Sinó que cap va atrevirshi per por de les resultes... Y la proba es que tots varen estarne contents de la mort del Picotí... Emprò con la cosa va anar per justicia, tothom me va girar les espatlles...—

Va callar el minyó, y la Malena, que s'havía oblidat del seu pare y del poal, va fer

acció d'aixecarse. Mes una mirada embadalida den Biel la va deturar.

— ¡Que n'ets de gopa!

— ¿De debó?

— Tant ho ets, que ara tot just, con eres a dalt del marge y jo't mirava de baix estant, me semblava que m'havía tornat pitit, pitit, com con feya d'escolà y'm contemplava la Mare de Deu del altar del Carme... Y mírat: m'ha passat una cosa ben igual com lo que'm passava allavores... Con la posàvem a terra'ls díes d'escarràs, la cuidava espatllar a cops d'espolsadors, emprò con era sobre l'altar y la veya enrondada d'àngels, fins y tot m'arribava a semblar que ab les patacades li havía fet mal... Dôs això meteix m'ha esdevingut suara: con te som vista al peu de la font, m'hàn vingudes ganes de sobtarte, emprò con t'ets enfilada al marge y m'has mirat ab aquells uys tan esverats ¡llamp quin respecte!

— ¿Vôs díre?...

— T'ho ben juro.—

Y varen callar altra vegada tots dos y va tornar a regnar per aquells circuits una quietut basardosa.

Les batallades de les dotze, escampantse al volt del campanar del poble y retrunyint de cingle en cingle, varen sobtar tot d'una a la parella, encomanant a la mossa un esverament que li va fer travessar enventada la palanca y enfilarse a trenca nou de coll costa amunt fins a entrar al poble.

Ell va quedarse pal-dret, contemplant com fugía.

Després, un cop fos l'encís, va pendre'l sacotell que havía deixat a terra, se'l va penjar al muscle a l'esgairada y, mandrosament, girant tot sovint els ulls cap al poble com si se n'allunyés ab recansa, se va enfilar rostos amunt y va entaforarse per les negrors dels boscos del Comte, sense fer cas de les gotes grasses y feixugues que, arrencant una immensa remor de les copes de roures y alzines, comensaven a devallar del cel en espès ruixat.

IV

BON LLEVAT

A presiri hi havía conegut en Biel un minyó de pochs anys, víctima com ell d'una mala hora. La feta que l'havía dut a presiri era un furt sacrílech, comès en companyía de dos amichs, estudiants com ell de capellà y encarregats ab ell de la guarda de la Seu del poble ahont estudiaven.

Pobres tots tres y obligats a guanyarse la carrera fent d'escolà, vivíen modestament dintre'l gran temple, menjant y dormint a redós del campanar, en unes amples y núes pesses que veníen derrera'l rellotge, atravessades de baix a dalt per la rodona caixa de l'escala.

¿Va ser la comparansa de la seva pobresa

ab els richs tresors de la Catedral lo que va temptarlos?... ¿Va ser que un dels tres, inclinat per naturalesa al lladrocini, va encomanar al altres la podridura de la seva ànima?... ¿Va ser que tots a la una varen sentirse encegats per la temptació?... El company den Biel no ho sabía... No més se recordava d'una nit en que, ubriach de desitjos may sentits fins aleshores y ab el cervell entèrbolit per l'aiguardent begut havent sopat, ajudava ab totes les forses als seus companys en la tasca d'arrencar diamants y perles y esmeragdes de la Custodia d'or que era la millor gala y el més preuat tresor de la iglesia.

Y després d'aquella nit... res: una tirallonga de setmanes de fer la cuitamaga per camins perdedors a través dels boscos, passant el día al aguait y esperant ab ansia la nit pera continuar la cursa... fugint dels homes com de la pestilencia... corsecats per la fam, ab tot y les riqueses que duyen... esverats a tota hora pel temer de la justicia.

—Però no era pas la justicia dels homes la que'm feya més por—solía dir el company

den Biel al recordar la feta:—la que temía era la de Deu, que'm sentía pesar a la conciencia ab la feixugor d'una montanya... Per això quan vàrem caure a les mans dels civils, vaig estarne potser més alegre que no ho estaré'l día que m'obrin les portes del presiri y pugui tornar a casa... Temía la justicia y fins que vaig vèuremhi a sota no vaig trobar repòs... ¿Què n'hauría tret de la llibertat si sempre'm sentía les entranyes rosegades per aquell corch que no'm deixava viure?—

...Y era tan ferm el penediment del pobre sacrílech, que's passava hores enteres ab la vista clavada al cel y esmersava tot el temps que podía en donar bons consells als seus companys de captiveri.

Però gairebé tots se mofaven d'ell, no donantli altre nom que'l d'Escura-llanties y rientse ab rialla estúpida dels seus predicots.

Moltes vegades, ab en Biel, passaven la estona enraonant, comunicantse els recorts d'infantesa, parlant del temps que havíen passat fent d'escolà, l'un a l'immensa Seu del poble ahont estudiava, l'altre a la menuda iglesia de Cassanelles.

Y més d'un cop els havía succeit d'escaparlos les llágrimes galtes avall, y més de cent les oracions que aixecava al cel l'Escura-llanties demanant clemencia pel seu crim, s'enfilaven espay amunt barrejades ab les den Biel, que beneía a tot hora la sort que, en mitj de la seva desgracia, havía tingut de trobar semblant companyó.

Per desventura seva, aquella amistat no va durar gaire. La va trencar la mort ab un cop sech, enduentsen al Escura-llanties d'un atach al cor, sense donarli temps més que de rebre Nostramo... Y en Biel va quedar esmaperdut, com nàufrech que, ovirant al lluny la farola que ha de guiarlo a bon port, se troba sobtadament cap-bussat per una onada que'l deixa entre tenebres.

Les llágrimes que va costarli aquella pèrdua, no teníen fí ni compte... Fins al cap de moltes setmanes... de molts mesos y tot, no va poder trèuressela del cap... La befa dels presidaris no conseguía als primers temps altra cosa que convertir en ira la seva pena resignada. Però de mica en mica, el recort del Escura-llanties va anàrseli esborrant del magí, y va acabar per cercarse nous amichs que, ab els seus consells y la

seva experiencia del vici, varen cuidar desfer la bona obra del infelís sacrílech.

Ab tot, no varen poder destruir el bon llevat que'l minyó duya a l'ànima y que, en les estones de repòs, semblava esponjarse, invadirlo de cap a peus, sobreixirli pels ulls en gotes amargantes y lligarli'l cor en ferma estreta.

Si en semblants ocasions algún altre presidari s'hi gosava acostar pera ferne mofa, se sentía de sobte invadit per una onada que l'encegava y li feya perdre'l món de vista... Era com si una forsa desconeguda li regirés les entranyes, atiantlo a venjarse del imprudent que torbava la seva pau...

Y si bé molts cops tenía temps de dominarse, altres, sobtat en les seves cavilacions, se redressava tot d'una, y les seves mans, sense que arribés a ferhi esment, se n'anaven totes soles a engrapar com estanalles d'acer la gorja del provocador, fentli cridar Deu y ajuda.

Però tot seguit afluixava, sentint pels seus dintres una veu que semblava repetirli les bones paraules ab que l'Escura-llanties el solía encoratjar pera ferli més rebedora la vida del presiri.

«Benaventurats els pacífichs, perque ells posseirân la terra».

Y aquestes paraules, que duya en Biel estampades al cervell com ab encuny, eren pera ell la promesa d'un cambi de fortuna... Pel seu estret magí, veníen a significar que, axís com un temps havía tret bons fruits d'una terra xorca, a copia de paciencia y de suades podría un altre día fer la meteixa obra y posseir unes altres terres y viure ab complerta pau.

Y veusaquí perque, al sortir de presiri, va fer cap al seu poble ab el cor obert a la esperansa, creyent que'ls anys d'ausencia hauríen esborrat de la encontrada'l recort del seu crím, ja prou purgat ab el seguici de penes que havía portat per cúa.

Mes al veure l'acullida que tot el poble li feya, va semblarli que se li tanquessin per un may més les portelles de tot benvenir y es va creure més infelís encara que quan era a presiri... La esclavitut en companyía li era molt més grata que la llibertat de bestia esquerpa:... aquella llibertat que'l condemnava a fugir de tothom pera no veure com tothom fugía d'ell.

De vegades, al considerar la seva sort,

l'invadía una fonda rencunia que li encomanava una abraladora set de venjansa. Aleshores hauría robat y mort y s'hauría girat a mossegades contra'ls seus semblants ab la meteixa rabia d'un gos foll. Se feya mestressa d'ell una mena de fam de destruir, y atuía a cops de garrot les branques d'olivera que li eixíen al pas... esclafava y malmetía a trepitjades les tories dels ceps... mitjpartía ab revolada ferma'ls plansons de roure y d'alzina...

Semblava que l'esperit del home treballador que havía estat en altre temps, li renaixés tot d'una, obligantlo a malgastar d'una manera o altra les forses condormides dintre seu.

¡Llamp de llamp! N'hi havía pera fer bullir les tripes...

Però encara hi havía una altra cosa que no se l'arribava a acabar en Biel: l'intent de casori ab la Malena que tenía l'hereu Bartra... Allò si que li encenía les sanchs.

Plè de rencunia, aixís que va ser nit entrada va armarse d'un llarch ganivet que havía comprat al tornar de presiri, va dirigirse boscos avall fins al còrrech del Home mort y va trencar desprès a la esquerra, emprenent amunt el caminet dels horts que, arrenglerats de cap a cap de poble, s'escalonaven tot derrera les cases, vorejant el ribast del còrrech.

Ja fòra poblat, va tirar a la dreta, camps a través, y en un dient de pare-nostre va ser al de can Bartra.

El cor y els polsos li batíen esvalotadament, les orelles li brunzíen com si tingués el cap convertit en un rusch, y els punys se li cloíen ab tanta forsa, que cuidava escorxarse ab les ungles els palmells de les mans.

Al seu entorn la terra reposava; al seu demunt les estrelles somreyen, animant la immensa volta ab llur parpelleig continuat...

Els noguers, al sentir en llurs copes l'alè glassat de la tramontana, semblava que's queixessin...

La nit era freda y fosca, mes l'ardentor de la seva ira privava a n'en Biel d'adonarse de la fredor y li feya endevinar entre les tenebres els milions d'arestes verdes ab que'l blat, nat de totjust, espurnejava'l camp, que s'estenía al bell costat d'una encinglada pendent coberta de rierenchs y esquerdalls de roca, entre'ls que s'arrapaven a terra grans clapes d'espargoleres y garrigues.

Pera salvar el camp de les esllavissades, els de can Bartra havíen fet d'aquell costat una tanca de petites lloses primes y llarguerudes, trencades a cops de mall, que s'aixecaven arrenglerades com centinelles.

Ab l'ajuda del gavinet y d'un tros d'esquerda semblant a una picassa, va comensar en Biel a gratar la terra hont estaven clavades, posantse a la feina ab tant de cor, que ben aviat varen trontollar totes. Aleshores, arrapantshi fortament al cap d'amunt, va comensar a tombarles dintre'l camp, boy estirantles cap a l'altra banda y fentles ros-

segar per demunt dels terrossos, pera aixafarlos y fresarlos y picolar el blat naixent.

La seva intenció era invadir el camp ab rochs de la clapissa... Per això, un cop va haver arrebassat les llosetes de la tanca, va comensar pacientment, sense sentirse de la fadiga, a treginar camp endins els esquerdalls y rierenchs de més cap ensota de la pendent, no fent gota de cas de les esgarrapades que rebía de les garrigues al arrencarlos, ni dels esqueixos que li llevaven de la pell al durlos d'una banda a l'altra.

Malgrat la gelor, tota la seva còrpora estava amarada y l'ardentor que li cremava els dintres s'escampava al seu voltant en lleu fumerola, semblant a la d'un matxo de càrrega després de lleugues y més lleugues de camí al cor del hivern.

A cada viatge semblava que posés més dalit, com si la sanch que li brollava de les mans, y la suor que li xopava la camisa, y el bleix fort y seguit ab que s'engolía y llensava l'aire, li renovessin constantment les forses...

Tenía com una borratxera d'enardiment que li feya sentir la necessitat de desferse de les energíes condormides dintre seu per

una pila d'anys de repòs... L'antich treballador que havía sabut fecondar ab el seu treball aquella terra abans xorca, renaixía ab imposadora empenta, atiat per la deria del mal, agullonat per la set de venjansa.

...Y l'invasió de pedra anava cobrint terrossos y més terrossos, aixafant sota'l seu pes atuidor les febles arestes del blat y abrigant tota una banda de camp com d'una franja blanquinosa.

Per un moment, en Biel va contemplar la tasca feta, però, no quedantne satisfet encara, va enfilarse per la clapissa ab l'intent d'acabarla.

Descalsats els esquerdalls y rierenchs de la banda de sota, la pendent quedava prou lliure d'embrassos pera que hi podessin rodolar els de més cap al cim... Fersen cabal en Biel y posarse a estimbar rostos avall els que quedaven, va ser tot una cosa. Fins roques enteres varen devallar empengudes per ell, ficantse camp endins com si no tinguessin aturador y arrossegant en la seva cursa el devassall de menuts palets que trobaven al pas...

Y l'invasió va créixer... va créixer d'una

4

manera esgarrifosa, fins a deixar ben pelat un tros de clapissa y a convertir en clapissa tot el camp.

Una feble claror de matinada s'escampava per la banda de sol-ixent, bregant pera destriar les tenebres; el fret s'havía fet molt més viu; el vent semblava portàr agulles de glas, y de les cases del poble n'eixíen aixordadors crits dels galls que cridaven al sól, quan en Biel, donant per llesta la tasca, va asseures al bell cim de la clapissa pera reposar y contemplar ab goig immens la seva obra acabada.

¿Acabada?... Nò pas del tot, que allà baix, a l'altra banda de camp, aixecaven llurs copes cel amunt els noguers que ell hàvía plantat y que ara volía atuir ab l'intent de que'ls de can Bartra no podessin gaudirsen.

Incapàs de tallarlos, va resoldre ferirlos de traidor, féntelshi a tots la corretgeta... Era l'únich recurs que li quedava... Una estona més de treball y la venjansa era complerta.

Coratjosament, va redressarse d'una revolada y va llensarse clapissa avall... La suor

que l'amarava, enfredorida pel repòs, li feya córrer de cap a peus fermes esgarrifanses. Però, sense ferne cas, va acostarse als arbres, va engrapar el ganivet y va enfonzarne la fulla a l'escorsa del primer del rengle.

Aleshores va apoderarse d'ell un gran tremolor que li feya batre les barres y carriquejar les dents. El noguer, al rebre'l tall que l'escorxava, va semblar que llensés un xerich de bestia malferida.

Y aquell xerich va sentirlo en Biel a l'ànima... ¡Li mancava cor pera assessinarlos aquells arbres! El camp, per més que ell l'hagués fecondat, no'l considerava tan seu com els noguers, perque'l camp s'havía renovat cada any, donant a cada cullita diferentes viandes; però'ls noguers nó: els noguers eren els meteixos que ell havía plantat, que ell havía vist créixer, que ell havía espurgat pera ajudarlos a viure.

Com si estés espantat, d'una estrebada va arrebassar el ganivet, d'un cop de dents va afluixarne la molla pera tancarlo y d'una estricada va arribar al còrrech, seguintne a brida batuda la corrent, fins a haver travessat el poble adormit, pera enfilarse després boscos amunt, cap a les runes que li servíen de vivenda.

Anava enventat, com euga que s'esquiva o poltro que s'espanta... Li xiulaven les orelles, se li obría fòra de mesura la boca pera beure l'aire, li sotraquejaven sense compàs els polsos, fentli la meteixa impressió que si'ls hi mallessin.

Quan va arribar a la torre del Barbut, semblava talment una guilla que's fica a cau al veures encalsada... No va parar fins a caure llassat al fons del carreró que, segons dita dels pagesos, havía estat la boca d'una mina que arribava a Mallorca.

Allí, agegut a terra, revolcantse en la mar de negror que l'enrondava, aclofat per la fadiga y atuit pel pes de la seva mala sort, va sentir ab plena conciencia la grandaria del disbarat que acabava de fer y que podía acabarlo de perdre per tota la vida.

¡Y va plorar!... Va plorar fortament, desesperadament , ab la desesperació de la desgracia que ja no té adob... Y els seus gemechs, sortintli a batzegades del pit, semblava que fessin trontollar les parets y voltes del carreró.

Però de mica en mica varen anarse afeblint, y les llàgrimes que li rajaven suara a

glops, varen comensar a devallarli galtes avall seguidament, com dèus de fel que no haguessin d'estroncarse.

Aleshores se va asseure y, amagantse la cara entre les mans, va quedarse quiet, ab la quietut de la fera engaviada que, farta de lluitar, acaba deixantse caure rendida, renunciant de mal grat a la llibertat perduda... El seu plor era ja un plor que alleugería de penes la seva ànima y que li recordava aquell plor d'anyorament que, quan era a presiri, feya exclamar al Escura-llanties:

—Desfógat, fill, desfógat... Véssales totes les llàgrimes que't fan nosa a dintre... Benaventurats els que ploren.

El recort del seu company d'esclavitut va ser pera en Biel un bàlsam que va calmarli'l cor esvalotat... una alenada d'escalfor que li revifava l'esperit decaigut.

—¡Oh, si ell no s'hagués mort!...—

...Y, en la seva desesperació, va arribar fins a trobar anyor el presiri.

VI

FIANSES

De la rabiola va cuidar ferirse l'hereu Bartra... Al veure'l camp en aquell estat, va posàrseli un tel als ulls, un regirament de tota la còrpora va ferlo tambalejar, y va caure com tocat per una centella, anant a topar de clatell al caire d'una roca.

Sort que un vehí que va passar al cap de poch, va portarlo a coll-y-bè a casa seva; sinó, ben segur que li hauría donat un que sentir aquell cop de sanchs. Prou que va dirho'l barber deprés d'enfonzarli la llanseta als brassos:—Si no li arribem a treure aquesta sanch, se'n podía fer deu pedres.—

Per fortuna, tot lo que tenía de petit ho tenía de fort, y ab vuit díes va ser el meteix d'abans.

Això sí, rencuniós com era, va quedarli com una mena de rosèch, una recansa fonda de no haver esbravat tota la rabia que'l consumía y que li feya exclamar sovint:

—L'hi hagués poscut atrapar al lladre... Llamp me mati si no li hagués fet la tussa.—

Algú va aconsellarli que tirés la cosa per justicia, però no hi va voler saber res... ¡Justicia! Prou que se la faría ell el día que s'hi podés adobar... Lo que és aquella no li portaría pas a vendre en Biel!... Perque de que l'autor de la feta havía estat en Biel, no'n tenía cap dubte... N'hauría posat les mans al foch sense por de cremarse.

Malgrat la seva certesa, hi havía moments en que, rumiant, rumiant, acabava per dirse que un home sol, en una nit, no podía haver fet tanta feina. Però ben aviat, al recordar el braó de que en Biel havía donat mostra sempre, tornava a posseir l'asseguransa de que ell y no més que ell era capàs de semblant obra... D'un home com en Biel podía esperarsen tot... Això sense comptar que per alguna cosa havía de servirli el seu tracte ab les bruixes...

Aquet pensament va retenirlo per uns quants díes d'empendre la tasca de posar

remey al mal... ¿Quí s'hi bat ab les bruixes?... Ab tot, va acabar per decidirse y, ajudat pel seu pare y la seva mare, va posarshi de tot cor, deixant el camp net ab mitja dotzena de jornals y tornant a colocar ab un altre la tanca de petites lloses.

—Ara que probi de tornarho a malmetre —va esclafir un cop llest.

Y, durant una mesada seguida, va estar cada nit al aguait, ab l'escopeta carregada de balins y el cor de rencunia, decidit a engegar un tret al primer que gosés acostarse al camp.

Però no li calía pas la seva vigilancia. En Biel, ferit pel penediment, havía cobrat conciencia de la seva situació y havía comprès que, per la vía seguida fins aleshores, no conseguiría may la pau de que estava afamat. Una conversa que va tenir ab la Malena va acabarlo de decidir a llaurar dret.

Era cap al tart d'un diumenge de febrer. En Costa, que havía passat la tarde al hostal jugant y bebent, s'havía ficat al llit al arribar a casa, queixantse de rodaments de cap y quedantse adormit com un soch.

La Malena, al notarho, va sortir de casa

ab l'intent d'anarse a esbargir... D'ensà que s'havíen trobat a la font ab en Biel, la seva vida d'aucell de gavia li era esdevinguda més feixuga que abans... Tot el día'l passava pensant ab escaparse, fugir camps a través, rondar pels encontorns del poble para apaibagar, mal que fos no més per una estona, la set de llibertat que la corsecava.

Ab la esperansa de trobar a n'en Biel, va tirar avall pel carrer solitari ;y, aixís que va ser al indret de la font, va travessar la palanca y va aturarse un moment... De primer entuvi, la solitut que regnava per aquells voltants, aclarits feblement per les derreres lluissors del día y animats tan sols per la remor de l'aigua que devallava pel còrrech y la que eixía de la font, va sentir cert esfereiment. Mes, capficada per les ganes de reveure a n'en Biel, va recobrar ben aviat el coratge y va seguir avall per sobre el ribast, desafiant les foscors del vespre.

Ja era un bon tros avall, quan una fresseta que va sentir a un tirat de pedra, va ferla aturar y encomanarli a les cames un formigor que li feya venir ganes de córrer cap al poble, desfent el camí fet. Però una me-

na de tafanería estranya que sentía molts cops al ser prop d'un perill, l'empenyía avant ab tanta forsa, que aquell meteix impuls de córrer va servirli pera allargar més el pas y escursar la llunyaria del punt hont se sentía la fressa... Ben aviat va distingir clarament unes petjades fermes y una veu que de baix en baix cantussejava, y la por va ensenyorirse altra vegada d'ella:... una por tant y tant ferma, que va restarne esclava fins desprès de conèixer en el cantusseig la veu den Biel.

—¿Ets tu?—va fer temerosament al veure sortir per sobre'l ribast la figura del jove, que s'acostava ab el sach a coll y una mala escopeta penjada al muscle.

Malgrat la fosca, que s'espessía per instants, un llampech d'alegría va aclarir els ulls den Biel.

—El cor m'ho deya que't trobaría... Y per això cantussejava, ¡veyes!

—Dôs, mírat, jo també som sortit de casa ab l'esperansa de trobarte...

—¿De debó, Malena?... ¿Ben de debó'n teníes ganes de vèurem?

—¡Certa refè!... Y ja feya díes que'n tenía...

—¡Pobre Malena!... Sabes pas l'alegría que'm dones... Tu sí que tenes un cor bo com el pà de fleca... Si no fos per tu, ¿quí sab lo que sería de mí?... Ventura'n tinch de que'l pensar ab tu me dóna coratge y m'ajuda a soportar aquesta vida de mala bestia que porto.—

Tot enrahonant, havía deixat el sach a terra y, desprès de fer seure a la mossa, s'havía deixat caure al seu costat, ab la escopeta entre cames.

—¿D'ahont venes ara?—va preguntar la Malena.

—De cercarme'l sopar, — va respondre ell.

Y, agafant el sacot, va treuren un cunill.

—Es dels pedrers del senyor Comte, ¿sabes?... Molts díes ne tinch ventura dels pedrers... Abantes m'acontentava del peix que podía arreplegar per les gorgues del còrrech y pels rebeigs de la riera, emprò l'altre día vaig baixar a ciutat, vaig fer negoci y vaig comprarme aquesta escopetota, que'm fa pla bon servey.—

La Malena va mirarlo estranyada... No ho entenía allò de fer negoci... Y ell, que ho va conèixer, va butxaquejar una estona,

va treures una ambosta de tronchs de cirerer y cor de pinya, y els hi va acostar als ulls pera que'ls podés ovirar.

—Con no sé què fer m'entretinch ab un sana-grills a fer pipes y pipots, ¿sabes?... Y con ne tinch forsa, baixo a ciutat y me'ls vench al marxant dels Quatre Cantons... Tot ajuda, ¿entenes? Val més això que no pas anar a robar.

—Dôs mírat: al poble tothom està que no més vius de lo que robes... Y tothom te la porta votada y n'hi ha que, si s'hi pusquessin adobar, prou t'enviaríen a fer malves. Sobre tot en Jan de can Bartra, que d'ensà que veu que fujo d'ell com d'un mal gam, se dóna a les àligues... Emprò lo que'l té més foll és la feta del camp de dalt... Diu que ab deu vides que pusqués llevarte no li pagaríes el desingust... Porque ell està que va ser cosa teva... Y jo també hi estich... Y trobo que vares fer mal fet, perque en Jan és molt verinós y qui l'hi fà l'hi paga...—

La nit s'era extesa arreu y la Malena no va poder ovirar les dues llàgrimes que, creixent y botintse a les parpelles den Biel, varen acabar per devallarli pesades galtes

avall... No les va veure, però va endevinarles pel singlot que's va escapar de la gola del minyó qui, aixugàntseles d'una revolada, va dir apressadament, com si, assedegat de confessarse, les paraules se li desbordessin dels llavis.

—Si que vaig serho jo. Y prou greu me sab, perque conech que tenes tota la raó de trobar que vaig fer mal fet... Sabessis les llàgrimes que'm costa aquell cop de sanchs... Soch aixís jo: faig el mal y després me'n penedeixo... Con ja no hi soch a temps ¿sabes? Això va ser lo que'm va passar ab el Picotí y això és lo que m'ha passat ab el camp de dalt... Y tot per tu ¿comprenes?... Perque si no haguessin estat els intents de casori que tenía en Jan, no l'hauría feta semblant diabletut... Emprò això'm tenía foll... Y encara m'hi té ¿sabes? Me fà por que tu acabis per ajamolirte... Y aleshores sí que'n sería de dolent... Si la feta del Picotí va ferme anar a presiri, l'exemplar que faría és ben cert que'm portaría al pal.—

Hi havía un tò d'amenassa tan ferm en les paraules den Biel, que la Malena va esfereirsen y va fer acció d'apartarse. Y ell,

que va notarho, va agafarla per la mà y va estirarla suaument, mentres una onada tebia li recorría tota la còrpora y un mal pensament li feya perdre'l món de vista... Però ella's va esmunyir d'una estrebada y, boy fent acció de fugir, va dirli ab aire de reny:

—Això no's fâ, ¿sabes?... Podê sí que encara tindràn raó els que malparlen de tú...—

Una ratxada humida y freda va tornar la serenitat al minyó qui, aixecantse y arreplegant la escopeta y el sacotell, va semblar que's disposava a deixarla marxar y a endinzarse pels boscos.

Mes, abans d'empendre'l camí, va voler demanar perdó de la seva foguerada y, un cop va haverlo conseguit, va preguntar:

—¿No fa Malena que no t'hi casaràs ab en Jan?

—¡Deu me'n gort y María Santíssima!

—¿A fè de bon cristià?

—T'ho juro.

—¿Y ab mí?

—Això tu ho has de fer... Cambiessis de vida...

—¿Encara que tothom me tinguí per mala pècora?...

—Mentres no ho siguis...
—Això ja ho sabes.
—Pas del tot.
—Emprò t'ho penses.
—Mė cal estarne segura.
—Y con ho estiguis, ¿me volràs?
—Ja t'ho he dit.
—Dôs, ¿tracte fet?
—Tracte fet.—

Y mentres la Malena's perdía fosca enllà pel camí del poble, en Biel s'entaforava per les foscors dels alzinars, fent vía cap a la seva vivenda. Estava alegre, ab una alegría com may de la vida n'hagués sentit d'altra, ni'l día en que per primera vegada s'havíen contat ab la Malena la llur estimació. Y és que aleshores la satisfacció era una sola, mentres que ara'n tenía dues: la dė saberse estimat y la d'estar segur de que la dòna a qui estimava no sería de ningú més que d'ell.

Per això, donant eixida al goig que li inondava l'ànima, va llensar una corranda al vent:

»¡Ira de bet, Jan, te cremàs,
quina minyona t'has cercada!
¡Ira de bet, Jan, te cremàs!
¡Tu bé la vols prô no l'hauràs!»

Y era tan forta la veu ab que cantava, que tot el bosch se n'estremía.

VII

AL COR DEL BOSCH

La primavera arribava y en Biel, desde la torre del Barbut, la veya esclatar en la verdor dels camps, en la blancor dels atmetllers florits y en la rojor dels brots novensans ab que s'engalanaven els arbres de tota la comarca. Y tot veyentla, sentía més aviat tristor que joya... Al escampar la vista per la extesa de conreus que devallaven esglaonats fins a la plana desde'l peu meteix del cingle; al contemplar el bé de Deu de viandes que cobría'ls horts de derrera les cases del poble, y al adonarse de que ja les vinyes de tots aquells voltants comensaven a verolar, el corprenía una mena d'anyorament del que ni ell sabía explicarse la

raó. Era un anyorament desconegut fins aleshores, una recansa que l'entristía, però no ab aquella tristor que atueix y lleva l'habilior de moures, sinó ab una tristor frisosa que li pessigollava arreu tot el cos y l'atiava a bellugarse d'assí d'allà com si cerqués quelcom que no trobava...

Y això era la veritat: cercava quelcom pera esmersar les forses que dormíen dintre seu y que, revifades per la onada tebiona de la primavera, li enceníen la sanch, encomanantli fam de moviment y de brega. Per això, al veure als pagesos com s'escarrassaven per les treballades, els tenía enveja y s'apoderava d'ell un gran desitj de demanarlos per amor de Deu un magall o una aixada, ab el fi de satisfer la seva necessitat de foragitar dels seus dintres l'escreix de vida que'ls hi xarbotava... Y per això també, creyent en va tot lo que intentés pera demanar feina, passava'l día adelerat, corrent d'una banda a l'altra per l'espessor dels boscos, anant a furgar als cunills en llurs caus, sense altra deria que la de ferne aixecar algún pera córrerli al derrera y encalsarlo fins a sentirse aclaparat pel llassament y cobert de suor.

A vegades l'agafava tan fort el desitj de apaibagar el seu desatent, que arribava a ferse ovirar pel bander, ab l'únich fi de ferlo bogejar y obligarlo a que'l perseguís.

Y el bander, que ho coneixía, no esperava més que la bona ocasió d'aixarparlo en alguna malifeta y engegarlo al altre món d'una escopetada.

Més d'un cop va anarsen ben bé d'un jas de grill com no'l malmet per tota la vida. Sobre tot una tarda que va trobarlo furgant els amagatalls dels cunills als pedrers del Comte, que's veyen blanquejar sota'l cingle de Mal-vent, prop del angle que formaven al unirse'l riu y el còrrech.

Aqueferat ab la tasca, no va adonarse en Biel del bander fins que va tenirlo a mitj tret de fona... El seu primer intent va ser el de fugir, però al meteix instant va adonarse de que'ls viaranys de sortida eren molt escassos. Al derrera hi tenía el riu, a la dreta'l cingle, a la esquerra'l còrrech, y al devant un home disposat a ferli un mal jòch... Y si era impossible encinglarse, era exposat travessar el riu per mor de la tossa que pararía al trobarse a l'altra vora a camp

descobert, sense una verdissa hont podés amagarse. L'únich camí que podía salvarlo era'l de saltar ab quatre bots al còrrech y empendre la cursa avall fins a trobar un redós segur.

Però'l bander va endevinarli l'intent, y, segantli la ventatja, li va engaltar la escopeta, engegantli un tret sense cap mena de avís.

—¡Ara les pagaràs totes plegades, escapat de galera!—

...Y ventura va tenir en Biel d'amagarse derrera una roca, perque, sinó, hi hauría deixat la pell.

Aleshores, qui va veures en perill va ser el bander, puix en Biel, en una flamarada d'ira, va engegar també la seva arma. Y encara que va errar el tret, l'esverament del seu enemich y el temps que va perdre carregant de nou, va donarlin a n'ell pera esmunyirse derrera un verder y endinzarse a salt de guilla per les fosquedats dels boscos del Comte.

Mes, enardit per la brega, el bander se va llensar com foll al seu seguici, cercant la ocasió en que podés engaltarli l'arma... Bosch endins y rost amunt, varen brincar

llarga estona a salt de mata, estrompassant xaragalls y esbarzers y anguilejant entre la espessor com esperitats... En la seva fuita, en Biel se sentía ja penedit d'haver plantat cara al bander, y, malgrat el seu esverament, no sabía estarse de rumiar... Y lo que rumiava era que potser lo millor que li podría escaure, sería que'l seu perseguidor el deixés al seti d'una escopetada pera acabar d'un cop ab la vida que duya... Però al meteix temps sentía temensa de morir, abandonant, al ferho, tota esperansa de ser de la Malena.

Y per això fugía... y per això, de tant en tant, quan duya bona ventatja, se girava tot ell y plantava cara, ab el desitj d'esporuguir al bander y ferlo recular per sa saor, sense que li donés treballs d'engegar novament l'arma. Perque'l seu temor més gròs era'l de que, si arribava a veures estalonat, se li posés un tel als ulls, perdés el món de vista y fes un estropici com el que havía fet abans ab el Picotí.

Aquet pensament va estremirlo de cap a peus... ¡Primer la mort que arribar a una cosa semblant!

Y, pantejant de fadiga y camassegat de

emoció, va escursar el pas, corprès per un lleuger desitj de deixarse matar.

Tot d'una va caure rendit, esperant resignat la seva hora y llensant la escopeta, quasi al meteix temps que se li plantava'l bander a poques passes, encarantli'l fusell y cridant ab veu rabiosa:

—¡Ara sí que ets meu, fill de vacassa!—

Fuetejat per l'insult, en Biel va revifarse, se va redressar, va saltar fins al punt ahont havía llensat la escopeta y va respondre al insult ab una llambregada d'odi, engaltant l'arma al enemich.

Però ni ell ni'l bander havíen tingut temps d'engegar, quan una veu esquerdada va corgelarlos a tots dos:

—¿Què feu, desgraciats!—

Y mentres en Biel tornava a llensar l'arma avergonyit, el bander se la penjava de mala gana al muscle, tot contrariat de no haver pogut aprofitar la ocasió.

—¡Vaja, prou n'hi ha!—va fer aleshores la meteixa veu.

—Es que aquet lladre—va ajustar el bander—sempre pensa quína'n farà y no més disfruta malmetent tot lo que troba... Ja li dich jo, mossèn Esteve, que va ser pitjor

que una pedregada pel terme de Cassanelles la seva tornada de presiri.—

En Biel no sabía què dir. Havía conegut la veu del senyor Rector y en restava com esmaperdut. Ni tan sols gosava aixecar la vista, que tenía clavada a terra com si no la podés arrancar.

Mossèn Esteve era un vell alt y escardelench, de rostre bondadós y posat d'apòstol, de parlar dols que captivava y de mirada somniadora que atreya, per reflectirshi tota la dolsor d'una ànima sense taca.

Per això en Biel, aixís que va tenir prou gosadía para aixecar els ulls fins a n'ell y el va veure obert de brassos com si li oferís un redós, va sentirse corprês per la seva figura venerable y, sense ferhi esment, va anarshi acostant... acostant, mentres guaitava d'esgallimpantes al bander, a tall de gos bastonejat que cerca protecció en el seu amo.

Y com més avensava cap al sacerdot, més creixía l'encís que l'atreya y més depressa's movíen els seus peus. Tant, que les derreres passes que l'en separaven va ferles d'una correguda.

—Vina, manyach, vina,—va dir aleshores el capellà.

Y estrenyéntlo en ferma abrassada, va acaronarlo com a un infant, sense mostrar cap lley de repugnancia per ell, ni fer cap mena de cas del bander, que s'allunyava bosch enllà tot mormolant esguerradures.

Lo únich que veya'l capellà era que en Biel plorava y singlotava, ab un plor que li negava tot el rostre y ab uns singlots que'l sotragaven de cap a peus.

Y per això l'acaronava... y per això l'abrassada ab que l'estrenyía contra el seu pit s'anava estrenyent de més en més... y per això, com si hagués conegut al Escurallanties y volgués fersen el continuador, va exclamar tot d'una:

—Plora, manyach, plora... Llènsala tota la amargor que portes a dintre... Benaventurats els que ploren, perque ells seràn consolats...—

En Biel va aixecar la vista y va guaitar al sacerdot.

—¿Vol dir, mossèn Esteve?...

—Sí, manyach, sí.—

Y el vellet tremolós, que pera caminar necessitava la ajuda del gayato, va empè-

nyer cap a un marge que s'ovirava allí prop al jove robust y ferm, conduintlo y guiantlo com a una criatura que dóna indecisa les primeres passes.

Al entorn, el bosch ressonava ab la remor de les fulles estremides per l'oreig, ab els cants dels aucells inspirats per la tornada de la Primavera y ab el xapoteig llunyà de l'aigua que devallava còrrech avall cap a la terra baixa... El sól, a les derreres passes de la seva jornada, estava ja frech a frech del horitzó, a punt d'enfonzarse en una mar de montanyes onejants, com nedador ardit que's capbussa... La volta del cel, clapejada de núvols, resplandía de cambiants colors, que convertíen les clarianes del bosch en pintats finestrals.

Una pau immensa semblava apoderarse de la natura, negantla de benestar y repòs... un repòs y un benestar semblants als que's respiren sota les naus d'una Catedral grandiosa.

Y aquella pau de la natura s'encomanava a n'en Biel qui, assegut al marge, escoltava ab l'afició del assedegat que s'abeura, les paraules de consell y de plany, de reny y de consol que vessaven a raig fet dels llavis del vell:

—¿Te'n recordes de quan me feyes d'escolà?... ¡Que n'eres de diferent!... Tota la teva deria era treballar, guanyar diners pera ajudar a la teva mare, que al cel sigui... Y, com que eres bon minyó, tothom t'estimava... Després vares anar fente gran y fort; y com més home't feyes, més treballador te tornaves y més podíes servir de mirall als joves del teu temps... Emprò vares tenir aquella mala hora y tothom te va girar les espatlles.

—Pas vostè, que'm va ajudar tant que va pusquer.

—Perque jo sabía que si havíes fet aquell disbarat, no havía sigut per maldat de cor, sinó per una temptació del dimoni que va encegarte... ¿No fà que tinch raó?... ¿No fà que aixís que vares haver comès el crím ja vares sentirte penedit?... ¿No fà que sofríes més dels crits de la teva conciencia que del càstich de la justicia?...

—Sí... sí... sí...

—Dôs lo que havíes de fer era escoltarla la veu de la conciencia... Escoltarla y obeirla y fer un propòsit ferm de no tornarla a pertorbar may més... ¡May més! ¿entenes? Y al tornar al poble, havíes d'haverho fet

ab l'intent de no delinquir cap altre cop y guanyarte, a copia de ben obrar, la voluntat dels que, a causa del teu crim, l'havíen apartada de tu... Emprò no vares ferho y, en lloch d'esmenarte, va semblar que fessis tot lo que pusquíes pera donar la raó als que't critiquejaven... Y vares comensar a venjarte d'ells fent mal... y per això la teva tornada al poble va ser com l'arribada d'un flagell pitjor que la pedra seca...—

Va callar un moment el capellà y, aclofat per les seves acusacions, en Biel va ajupir la testa... Sense adonarsen, el seu cos anava relliscant marge avall de mica en mica.

—¿Per què no veníes a vèurem de primer entuvi?... ¿Per què no anaves a saludarlo al pobre vell que tant t'havía estimat?... ¿Te'n donaves vergonya?... ¡D'ofendre a Deu te n'hauríes de donar, no pas de penedirte de les ofenses!... ¿No t'ho havía dit mil vegades que la Seva misericordia es infinita?... Dôs ¿per què no implorarla?... ¿Y per què no ferho ara, que encara hi ets a temps?... Un bon penediment te pot salvar... Els sants pecaren...—

En Biel s'havía anat arraulint y aclofant

fins a tal punt, que'l capellà podía amanyagarli la testa sense ajupirse... Y, tot amanyagantlhi, va acabar el seu raonament de baix en baix, com si temés torbar la solemnitat del cap-vespre:

—Digas: ¿fà que te'n penedeixes de tot el mal que has fet?... ¿Fà que vols esmenarte?... ¿Fà que'n demanes perdó a Deu ab tot el cor, de les teves culpes?—

El bosch callava, negat en la dolsa placidesa de la hora augusta... Y la seva quietut era tan pregona, que fins permetía escoltar els batechs dels polsos den Biel.

—¿Fà que li'n demanaràs perdó a Deu de les teves malifetes?—va repetir el capellà.

Y el pecador, oblidant tot lo que l'enrondava, afamat de consol, assedegat de pau, va acabar de relliscar per la pendent del marge, va caure de genolls y, boy amagant la testa entre'ls plechs de la sotana del sacerdot, va exclamar en un gemech de desfogament:

—¡Sí, pare!

SEGONA PART

I

LA ANADA A CIUTAT

Encamellat al cim de la mula y ab en Biel per mosso de peu, devallava mossèn Esteve rostos avall cap a la plana.

Les primeres lluissors d'una matinada de Juny tenyíen de porpra'ls cims dels serrats; les orenetes volaven cels a través en tots sentits, com si esperessin frisosas l'arribada del sól, y els crits dels galls que l'anunciaven eren respostos pels escatainets de les guatlles que, ab el seu *blat-segat*, semblaven menar la pressa als pagesos pera que cuitessin a esmolar la dalla.

Un ventet suau y agradós feya gronxar al cap d'amunt de llurs tiges esprimatxades les ventrudes espigues y, cavalcant en aquell

ventet, recorríen l'espay flaires d'acacia florida y sentors de terra frescal, farum de rehina y fortor d'herba tendra.

Montanyes avall, al pas calmós de la Morica, anaven allunyantse de Cassanelles el capellà y en Biel, bleixant y olorant a plè pulmó y amples narius el baf sanitós que surava arreu, alegrantho tot ab l'anunci d'un bon any.

Ab tot y portarlo al cap de bisbat una missió enutjosa, mossèn Esteve's mostrava alegre, ab l'alegría que dona la netedat de conciencia y la tranquilitat d'esperit. Fins semblava que la ditxa que anunciava la natura, l'hagués tornat jove, llevantli del cim tota mena de xacres.

—Mira, Bielet,—deya al seu company, complaventse en anomenarlo com quan el tenía d'escolà:—fa més de dues hores que devallem per aquets trencacolls y encara no he tingut ni l'ombra d'un rodament de cap. Talment diría que m'han tret anys de sobre ¡veyes!... Y això ja es un bon comensament de jornada...

—Deu vulgui que acabi tal com comensa, —va fer en Biel, que caminava cap-baix y pensatiu.

—¡No hi ha d'acabar, home!... Ja veuràs com sa Ilustríssima's farà càrrech de tot... Es molt enrahonat sa Ilustríssima... Y molt entès en les coses del món... Y té molt de talent... Per això confío que totseguit coneixerà la cosa y la resoldrà ab tota conciencia... Y un cop l'hagi resolta, ja tindrem camí ferm pera anar a topar al senyor Comte... Y hi anirem tots dos a toparlo, ¿entenes? Qui cara veu, cara honra.—

Tot garlant del afer que'ls duya a ciutat, varen arribar en dues hores y mitja als Hostalets, ahont varen aturarse pera fer pa y beure y donar el morralet a la Morica. Desprès varen seguir altra vegada la ruta, caminant sota'ls raigs del sól que anava aixecantse tot roig sobre la ratlla de llevant.

—D'aquí un parell d'hores entrarem a ciutat,—va fer mossèn Esteve al embestir de nou la caminada. Y va afegir convensut: —El cor me diu que Nostre Senyor ens ajudarà... ¿Y sabes què hem de fer pera més obligarlo? Dir el Rosari.

—Com vulgui,—va fer en Biel.

Y desprès de senyarse y persignarse tots dos, varen passarlo.

El camí que seguíen ara ja no era de trencacolls, sinó planer com la mà y net com una toca de monja. Havíen deixat viaranys perdedors y dresseres perilloses, pera ficarse plana endins, seguint el camí ral que, anguilejant a trossos tota vora del riu que baixava de sota Cassanelles, havía de durlos al terme del seu viatge.

Entre les grans exteses de blats y ordis a punt de segar que creuaven la carretera, el grandiós paraigua vermell ab que's guardava del sól el capellà, semblava una rosella colossal: la mare dels milions y milions que se'n veyen vermellejar entre la rossor de les messes madures... Entre la fresca del riu, y el zum-zum dels burinots y avespes, y el fregadís de les espigues mogudes pel vent, la oració de mossèn Esteve y el seu company semblava una remor més, però una remor tan forta, que cuidava ofegar les que se sentíen sà y enllà cantant la vinguda del istiu... Entre la corrent de l'aigua, y el brandeig onejant dels blats, y el voleyar de les papallones y el va-y-vé dels segadors que en alguns indrets ja comensaven la feina, el moviment dels dos caminants semblava'l més seguit y el més segur y el més ferm.

Y era que tant a mossèn Esteve com a n'en Biel els guiava la fe y la esperansa.

Els obgectes que'ls duyen a ciutat eren dos: l'un el de respondre mossèn Esteve al interrogatori a què'l volía sometre'l Bisbe, enterat per un parent de can Bartra entrant a la curia, de la protecció donada a n'en Biel per ell; l'altre'l d'anar a tòpar al Comte y demanarli ajuda pera'l llicenciat de presiri, assedegat d'empendre una vida de pau y de treball.

Durant les hores de solitut que havía passat a la torre, havía rumiat molt en Biel... Havía rumiat y somniat... Y tots els seus rumiaments y tots els seus somnis havíen anat a parar sempre a una meteixa reflexió: la de que, ab algú que'l protegís, podría encara ferse home. Per això'l día que va toparse en plè bosch ab mossèn Esteve, va semblar que se li obrís el portell de la esperansa y, buidant totes les engunies que'l consumíen, va explicar fil per randa al sacerdot totes les faltes que li pesaven sobre la conciencia, tots els seus propòsits espatllats per la malavolensa de la gent del poble, tots els seus esclats d'ira al considerar

la seva desgracia, tota la seva fam de justicia, malmesa per la de venjansa que feya niar dintre'l seu pit la vida de bestia ferotge que's veya obligat a dur.

Y al veure l'aire d'amor ab què'l capellà escoltava la confessió de les seves culpes, y al escoltar els sanitosos consells ab que l'aconhortava, va créixer més y més el seu afany d'esmena. Y al créixer aquest afany, va recobrar coratge, tant coratge, que fins va demanar al bon vellet la protecció que li mancava pera dur a bon terme les deries que d'algún temps ensà feyen estada dintre el seu magí y que eren les de convertir la torre del Barbut en masovería, transformar en hort l'herm que tenía al devant, aprofitar pera sembrats les dues o tres grans clarianes del bosch y plantar de vinya'ls terrenys que fossin aptes pera'l cas.

Les obres que caldría fer a la torre, eren molt poques. Ab el temps que hi havía tingut el cau, se la havía anada conjuminant de mica en mica, adobant ab tobes y teules que havía trobat arreconades, els coberts espatllats, refent els fogons pera coure la minestra, apedassant les portes esquerdades y tapant ab pedres y fanch els esboranchs dels murs.

Y això ho havía fet sense esmersarhi altra cosa que les seves suhades, perquè ab tot y el mal nom que tenía la torre, conservava encara quelcom del temps, no conseguit per cap dels vivents del poble, en que havía sigut habitada per una pila de generacions que n'havíen fet un niu d'amor y de treball, fins que'ls francesos n'havíen foragitat la derrera.

D'aleshores datava'l nom de torre del Barbut ab que's coneixíen aquelles runes, en memoria del capità del escamot que va ferne'l seu quarter y que va morirhi al cap d'alguns mesos, socarrat per les flames ab que'ls pagesos varen venjar la gosadía d'haver convertit en torre dominadora de tots els encontorns un angle de la casa.

Lo que havía succeit era que, de generació en generació, el fet havía anat transformantse, y el capità barbut s'havía convertit en bruixot y la torre en un paratge maleit, del que convenía apartarsen com de la pestilencia.

Per això ningú havía volgut habitarhi may més, ni conreuar les terres que vorejaven la casa...

. . . .

Y per això també aquell día, quan mossèn Esteve, — desprès de passar dues hores ab el senyor Bisbe y de deixarlo plenament convensut de la justicia del seu ben obrar ab en Biel, — va presentarse ab el seu protegit al Comte, el va deixar esmaperdut de sorpresa. Però encara no havíen baratat una vintena de paraules, que ja'l senyor de la propietat sentía que se li encomanava l'engrescament per la empresa.

Justament el Comte, jove rebrot d'una familia de nobles disbauxats, l'havía donada per contradir les tradicions dels seus pares y menava una existencia activa, d'home veritablement útil, enamorat de tot lo que signifiqués activitat y treball.

Convensut de que quí sembra cull y de que, pera obtenir bones anyades, no cal estalviar la llevor, aixís que, als vintissís anys, s'havía trobat amo d'un patrimoni escrostonat y aixafat sota'l pes dels deutes, havía fet un punt dels seus, venentse totes les terres que li havíen calgut pera passar ratlla y pera poder posar en camí de millora les propietats que li quedaven lliures.

Arrossegat per la seva febre de millores,

havía transformat en camps ufanosos els ingrats ermots, en regadius verdejants les terres resseques y en grans farineres alguns dels pobres molins que tenía arrenglerats tota vora del ríu, desde Cassanelles a la plana. Y tant y ab tant de seny havía treballat, y tan bon ús havía sabut fer de tots els avensos, que en pochs anys havía refet el patrimoni.

Lo únich que no havía conseguit, era treure bona estella dels boscos y de les terres que vorejaven la torre del Barbut. Y com no havía trobat may comprador, ni havía volgut encarregàrselin cap pagès, havía acabat per abandonar semblants paratges a la natura, contentantse ab fer guarnir alguns pedrers, ab el fí de que hi fessin cau els cunills y de tenir cassa segura.

Un cop explicada per mossèn Esteve la historia y els propòsits den Biel, aviat varen entendres. De primer faríen tan sols una provatura, artigant un parell de clarianes del bosch y convertint en hort un tros d'erm; després, si la cosa donava, podríen estendres més, y fins, si convenía, comprar bestiar y un molí de vent pera encinglar l'aigua fins a la casa.

— Això, serà més endevant, — deya'l Comte, — quan la cosa comensi a donar y vos us caseu y formeu familia. De primer entuvi, lo únich que farem serà posar cínia al pou pera poder regar les hortalisses. Cabalment al Mas de la Caula tinch encara tots els ormeigs de la que hi havía abans de ferhi obres... D'eines, ab una requissa per dos o tres masos ne tindrem més que no'n volguem... Ab això, una ròssa per la cínia y les obres que farem al dipòsit de l'aigua y a la casa, ja podrem anar fent... Hem de veure si d'una vegada la torre del Barbut torna a ser lo que havía estat... Perque, per més que diguin, en altres temps la propietat de Cassanelles era de les millors que havía tingut la familia.

— Prou que's veu... Y una bona pila de coses hi ha que ho assenyalen... Els estables, les corts, el dipòsit...

— Donchs, a veure si la fem reeixir.

— Per mi no's perdrà pas.

— Per mi tampoch... —

Y, aixecantse de la immensa cadira de brassos en que estava assegut, va donar a entendre'l Comte que pera ell no hi havía més de que parlar.

Aleshores mossèn Esteve, estrenyent ab la seva mà ossosa y descarnada la que li allargava'l Comte, fina com d'una senyoreta, però robusta y ferma com d'un home fort, va confegir: — Fins a...

— Fins d'avuy en quinze, que ja hauré estat al Mas de la Caula y pujaré pera veure lo que s'hagi de fer y enllestir el tracte, — va interrompre'l jove senyor.

Y, donant un copet encoratjador a la espatlla den Biel, va acompanyarlos a n'ell y al sacerdot fins a la porta del seu despatx, més semblant al d'un home de comers que al del cap de casa d'una familia noble.

Després va asseures derrera l'escriptori, va pendre un full de paper y va comensar a fer plans y xifres.

El seu front espayós, el seu visatge de línies robustes y la seva barba rogenca y forta, contrastaven ab l'aire afeminat del seu pare, que's veya en retrat al seu derrera.

De sobte va aixecar la testa y va quedar rumiós. Passat l'engrescament del primer instant, acabava de sentirse pessigollat pel dubte. Però ben aviat va foragitarlo de sí, considerant que lo que anava a arriscar

era una mesquinesa, comparat ab les ventatges que, si la cosa anava bé, podía produirli. Y que hi aniría, era gairebé segur. La energía y el coratge de que havía donat sempre mostra en Biel, n'eren penyora. Es veritat que aqueix coratge y aqueixa energía també'ls havía demostrat pel mal, però ¿quí sab qui era que'n tenía la culpa?

«En fí, — va acabar per dirse, — quí no sembra, no cull.»

Y, prenent resolt la ploma, va escriure al bander de Cassanelles, encomanantli respecte per en Biel com a llogater de la torre del Barbut y les terres que la enrondaven.

II

PER BON CAMÍ

Abans de decidirse a treure la cara per ell, acompanynantlo a cal Comte, mossèn Esteve havía volgut provarlo a n'en Biel. De primer entuvi, ab l'intent de donar exemple als vehins del poble, l'havía pres a jornal pera que li arreglés l'hort. Després, un cop convensut de que'l minyó tirava per bon cap, havía fet mans y mànigues pera trobar qui'l llogués.

Això sí, per conseguirho, va caldre que portés la seva protecció fins al punt de parlar un diumenge, a cor de altar, de la obligació que té tothom de donar adjutori al desvalgut y dels mals sentiments que's necessiten pera no perdonar les faltes d'altri,

encara que vagin seguides d'un bon penediment.

Y va ser tan apropiada al cas la seva prèdica, que més de quatre feligresos, sentintsen corferits, al sortir de missa varen acostarse al minyó y varen oferirli jornals.

Després, en els rotllos que's varen formar a plassa com cada festa, totes les converses varen recaure sobre les paraules del rector, neixent al punt dos partits: l'un format per la dotzena de pagesos entrants a la Rectoría y per uns quants dels que, acostumats de més de trenta anys a creure en un tot a mossèn Esteve, l'obeíen com les ovelles al pastor; l'altre compost dels joves aixelabrats que, enardits per l'hereu Bartra, sosteníen a peu y a cavall que'l capellà repapiejava y que en Biel era un murriàs de set soles.

Ab tot, al cap de pochs díes, quan varen comensar a córrer les alabanses que feyen del jove tots els que havíen provat de llogarlo, varen calmarse bon xich les malavolenses, y molts dels que abans li hauríen negat una set d'aigua, varen comensar a tornarli'l salut que ell dirigía a tothom.

La alegría que això va donarli no tenía fí ni compte... Li semblava que havía comensat a viure de bell nou... Per això, sentintse encoratjat, va resoldre deixar la vida esquerpa que duya y va demanar acu-lliment al hostal, abandonant la torre del Barbut... La llàstima va ser que, al cap de pochs díes, l'hostaler va donarli comiat a causa dels parroquians joves que li sostre-ya l'hereu Bartra.

Allavores, obligat altre cop a refugiarse a la torre, va sentir nàixer dintre seu el de-sitj de ferne un niu de treball, fecondant les terres que la enrondaven.

Y va corpèndrel ab tanta forsa aquell desitj, que, ja abans de ferlo avinent al ca-pellà, va comensar a esmersar totes les estones que no treballava per altri, en ape-dassar portes, tapar goteres, adobar esbo-ranchs y refer teulades, enginyantse de tal manera que, ab poch temps, va arribar a fer d'un tros d'aquells murs y coberts encros-tonats una estada segura, en la que va po-der amagarhi, sense temor de que les hi afanessin, les poques eines que havía pogut comprar ab els seus estalvis.

—Tanmeteix és altra cosa això, que no

pas divertirse fent mal—va exclamar contemplant la seva obra y comparantla ab la que havía dut a terme al camp de can Bartra, pochs mesos abans.

Y, decidit més que may a perseverar en la bona ruta, va anar a topar al senyor Rector y va exposarli'ls seus plans, que varen comensar a pendre bona adressa ab la anada a ciutat.

Feya pochs díes de la sentada ab el Comte, quan va venirli una nova alegría. Va donarlhi en Costa ferrer, qui, veyent que'l seu rigor ab la Malena no li acarriava més que disgustos y tement que qualsevol día la mossa li fugís de casa, va acabar per deixarla lliberta y per dirigir la paraula a n'en Biel.

«Encara podê sí que hauré de rosegarlo per gendre», havía rumiat.

Y un día que va toparshi tu per tu al mitj del carrer, mentres anava ab el vell Pitxela a beure una titlla, veyent que'l seu company aturava al minyó ab l'intent de llogarlo pera la sega, va quedarse palplantat a la seva vora, esperant que enllestissin el tracte.

—¿Quín día's comensa?—va preguntar en Biel.

—Demà passat—va fer en Pitxela.

—Dôs comptèu ab mí.—

Y anava ja a tirar carrer avall, quan el ferrer, que fins aleshores no havía badat boca, li va dir tot d'una, després d'un gran esfors:

—¿Es dir que't decideixes a llaurar dret?

—No'n faría poch de temps que hi llauraría, pel meu gust—va respondre ell ab certa recansa. Y va afegir com si parlés ab sí meteix:—emprô costa molt de seguir la règa si a un l'agullonen per férlen apartar.

—Lo que cal és que no tornis a la mala vida.

—Hi ha pas prill.

—Per tu faríes, si de cas.

—Pla que podèu dirho.

—Vatja, adéu y bona perseveransa.

—Adeussiau y grans mercès pel consell... Y a vos per la feina, Pau.—

Y mentres els dos vells se ficaven al hostal, ell va seguir la seva ruta fins part d'avall del poble, hont va trencar boscos a través y costes amunt, cap a la torre. Justa-

ment aquell día no tenía feina y havía baixat a cerçarne. Y com que la que li havía ofert en Pitxela no la havía de comensar fins al endemà passat, volía deixar enllestida la menjadora que havía guarnit a l'estable, ab el fi de tenirho tot a punt pel día que'l Comte li complís la promesa de donarli una ròssa pera la cínia que havía de posarse al pou.

La alegría'l regirava de cap a peus y li encomanava ganes de córrer y de follejar com quan era criatura y veya al seu devant la vida riolera.

Y era que també li veya de riolera, ara com ara: la veya riolera y sobreixint de promeses, ab un enriolament que l'esponjava y l'entendría tot... Les primeres passes ja eren donades... Tenía feina y ganes de ferla, set d'amor y fianses d'apaibagarla.

Perque allò de que'l ferrer hagués arribat a enraonar ab ell, era una bona senyal... ¡Pas poch que ho era!

Ab tot, lo que'l tenía més satisfet era'l bon resultat de la seva visita al Comte, perque comprenía que d'allí'n podía arrencar la ruta que'l dugués al benestar.

Els díes que mancaven pera la vinguda del senyor, li semblaven setmanes, y la seva frisansa era tan forta, que, de pich o de palada, no passava día que, per feina que tingués, no aprofités una estona pera resseguir de cap a cap y en tots sentits les terres que havía de menar. Aquell día meteix, abans no va fer cap a la torre, va arribarse fins a la clariana de bosch que donava a ponent y en la que volía sembrarhi blat; va escatir entre sí y sobre'l terreny meteix les ventatges y desventatges que tenía'l pendís de llevant pera plantarhi vinya; va estar llarga estona rumiant sobre les tallades que convindría fer al bosch, y va tirar plans respecte als punts ahont caldría fer parets seques pera privar les esllavissades.

Quan va arribar a la torre, el sól ja era alt.

—¡Ja soms a casa!—va dirse bleixant satisfet.

Y, treyentse de la butxaca una clau mitj menjada pel rovell, va obrir el vell forrellat que tancava la porta forana, va entrar a dins y va entaforarse per un porticó de la dreta fins arribar a lo que en altre temps havía sigut estable. Enlluernat per la cla-

ror del defora, va dirigirse a les palpentes cap al aspirall que hi havía al fons de la cofurna y, després d'obrirlo, va acostarse al punt ahont hi havía la menjadora pera clavarhi algunes llates que hi mancaven.

Després va tornar a l'entrada y va fer el recompte de les eines que havía pogut arreplegar: un magall, un rascle, un tràmech, un cavich, un parell d'estassa-verders y una forca...

Com que eren ventureres y totes tenien un sis o un às, va disposarse a adobarles, boy asseyentse al pedrís del pas de la porta.

Però abans de comensar la feina, va dirigir la vista enllà, resseguint d'una llambregada'l poble y els camps y boscos que'l circuíen, les hortes exteses en rengle tot derrera les cases y els prats que clapaven el terme... Una foguerada d'enveja li va encendre la còrpora. Aquelles mars de blat ros a punt de segar, mogut a onades per la empenta del ventijol; aquelles hortes esclatant de verdor y d'ufana; aquells olivets y aquelles suredes y aquells saulicars que cobríen ab l'espessor de llurs branques les crestes y vessants de montanya y les vores

del còrrech y del riu, semblaven donarli una mena de borratxera que li feya perdre'l món de vista.

Comparant tanta riquesa com l'enrodava, amarada de llum y sobreixint de vida, ab el ressech ermot que tenía al seu devant, al peu meteix de la torre, li venía una forta engunia y li semblava que clamava al cel allò de que aquella gran llenca de terra, prou apta pera donar bons fruits, hagués estat tants y tants anys sense ningú que volgués conreuarla. ¡Y tan bona com era, y tan aprop com tenía'l pou y el safreig pera poderla regar abundosament!

«Lo que és per aigua, hi ha pas por que la cosa falli».

Y, com si volgués assegurarsen una vegada més, va deixar el magall que havía comensat a manegar y va acostarse al brocal del pou, dirigint la vista per la caixa fins a veure l'aigua, que, com si fós un ull de la terra, esclatava de lluissors.

Enmirallantshi encisat, va estar quiet llarga estona, com si no sabés avenirse de que fos el meteix de pochs mesos enrera.

Y en bona fe que no ho semblava pas el meteix; la catxutxa ab que havía tornat de

presiri, l'havía baratada ja per una barretina vermella, que duya de gairell y formant cresta, a tall de gorra frigia; la seva cara, en la que abans hi deixava créixer el pel a sa saor, se veya ara afeitada y llisa com la calva de Sant Pere; el posat garneu y feréstech que feya seguidament durant la seva vida de bestiola salvatge, havía deixat el lloch a una mirada dolsa y una mitja rialla constant de persona felissa.

«Sembla mentida que un hom pusqui cambiar aixís», pensava boy contemplantse.

Però tot d'una's va redressar y, enfilantse al demunt de la barana del dipòsit, que arrencava de la paret del pou, va saltar a la banda de dintre y va comensar a resseguirne, un per un, tots els esboranchs, que eren molts y ben grossos. Tant, que les pedres que n'havíen caigut tapaven bon tros del entobat del fons, cobert per altra banda d'herbes de tota mena, que hi creixíen ufanes, enfonzant les arrels en les juntures de les tobes.

«N'hi haurà pas prou d'una rebatuda» va esclamar neguitós.

Y no va comensar a desempellegarse del neguit, fins que, havent anat a cercar un

entassa-verders, va posarse ab gran braó a netejar el dipòsit de blets de paret y romagueres, de fonolls y garrigues, d'espargoleres y lligaboscos, ab l'intent de que'l senyor, quan hi anés, no s'espantés de les obres que caldría ferhi. El cas era que ho trobés tot mitj endegat y a punt de fer servitut, sense esmersarhi gaires cabals.

Era ja prop de mitjdía y el sol queya gairebé a plom. Una gran calma, torbada no més pels zumzeigs de burinots y avespes y pels crits de les cigales, que barrejaven llurs cants ab els que entonaven les granotes per les ubagues del còrrech del Home mort, s'havía ensenyorit de tot el terme, que semblava dormir ab un sòn pesat, com si se sentís atuít per la feixugor de la bona anyada que anunciaven els blats, ajeguts pel grà que esclatava en les espigues, els fruiters, esqueixats de branques al pes de la fruita assaonada, y els horts clapats arreu per la vermellor de les tomates y els pebrots y per la verdor blavosa de les monjeteres, atestades de tabelles grasses y fortes.

Enardit per la ruentor de la mitjdiada y

per la suor què'l xopava de cap a peus, en Biel sentía tan fort l'ubriaguesa del treball, que li cuidava fer perdre'l món de vista. Semblava que cada nou cop de bras li despertés nova forsa, y que a cada feix de brossa que arrebassava li creixés l'afany de fer seguir la que quedava arrapada a terra.

Fins que'l dipòsit va quedar net, no va recordarse de que desde la bullinada de sopes que s'havía engolit al llevarse, no havía tastat un mós.

Per això va ficarse altra vegada dintre la vivenda, arribant fins a la llar, en la que feya la xup-xup, penjada en els cremadells al demunt del caliu, una olla plena de trumfes y fulles de col, que havía posat a bullir abans de baixar al poble. Va despenjarla amatent, va aplegar d'un sacotell que tenía a un recó de cuina un gros guimbarro de pà mut y, després d'esbardellar ab un cop de puny una grossa ceba que guardava sobre'ls fogons, va posarse a dinar ab la meteixa gana que si anés enderrerit de vuit díes.

Desprès va abeurarse en un canti esgalletat y sense nansa que havía trobat pochs

díes abans prop de la font, va sortir altra vegada al defora, va aplegar el magall y, acabantlo de manegar en un dient de parenostre, va fer algunes passes en direcció al tros de terra que volía convertir en hort.

El sól comensava a empendre la devallada de la tarda... L'aire, al moures, portava alenadès de fresca que feyen bleixar ab delit... Els arbres del bosch remorejaven alegrament.

Rebifat per la minestra engolida, el minyó, ab l'intent de provar l'eina, la va agafar pel mànech, va aixecarla ab ferma embranzida com si'n volgués clavar la punta al cel y, deixantla caure de sobte ab sobirana empenta, la va enfonzar dos pams en la terra aixuta.

...Y va ser tant el braó ab que va ferho, que fins va perdre'l món de vista, semblantli que, del cop rebut, la terra s'enfonzava y s'estremía sota'ls seus peus.

III

LA VISITA DEL SENYOR

El temps del segar va serho pera en Biel de gros tragí. Com que a treballador ningú el guanyava, no li va mancar feina, y com que volía que quan arribés el Comte trobés a la torre y a les terres que la enrondaven senyals del cambi que havíen de sofrir, en lloch de dormir a les cases per hont treballava, se n'hi anava al seu refugi, furtant hores a la sòn pera poderles esmersar artigant tot lo què havía de ser camp y hort, acabant d'enllestir l'estable y fistonant de paret seca'l pendís ahont tenía'l propòsit de ferhi vinya.

Y era tanta la febre ab que s'havía emprès la tasca, que fins va estar uns quants

díes sense recordarse gairebé de la Malena, ni fer cap marrada ab l'intent de toparshi. No eren pas marrades lo que li calía.

A la nit, quan s'ajassava capolat al demunt de la palla, semblava que ho fes ab certa recansa, com si cometés una mala acció. Y si bé'l llassament de tot el día l'obligava, vulgues no vulgues, a donar al cos el descans que li demanava, dormía ab un sòn prim, que s'esvaía a la més lleugera remor o al més petit cruiximent.

Molts cops, ni adormit reposava, puix la seva testa, bullent del gavadal de cabories que la omplíen, comensava a portarlo pels viaranys del somni, presentantli un benvenir rialler, una existencia de pau y d'amor, una vida de treball honrat.

Y axís com de díes, enfebrat per la tasca, no tenía temps de pensar ab els seus amors, de nit no deixava may de sentirsen la testa plena.

Alguna matinada, passant pel poble desert, havía tingut la pensada de llensar un roch a la finestra de la Malena, ab l'intent de garlar una estona. Però, uns cops perque anava ab la colla dels segadors y altres

perque la feina l'esperava, sempre havía passat de llarch... ¡Be tindría prou temps més endevant pera pensar en els seus intents de casori!

Ab tot, un día, cap a les acaballes de la sega, quan la feina ja afluixava, va passar per devant de la ferrería a entrada de fosch y, veyent a la mossa asseguda al pas de la porta, se li va plantar al devant.

— Santa nit, Malena.

— Ditxosos els ulls — va fer ella ab tò mitj de reny, mitj de recansa.

— La feina, ¿sabes?...

— Bona excusa té'l malalt...

— ¿Ahont és el ferrer?

— ¿Que encara't fa por?

— Por, nó... emprô respecte, sí.

— Dôs que no te'n fassi... El tenim girat com una mitja... Tu pòrtat com fins ara y ja veuràs com sortirem a vores.

— Poch te crech.

— T'ho ben juro... Com que en Jan se casa y com que sab per mossèn Esteve que'l senyor Comte't vol fer home... ¿entenes?...—

L'arribada del ferrer, que venía de fer la titlla, va sobtar al minyó. Però aixís que va anar pera esmunyirse, en Costa'l va deturar.

— Sembla que't faig paor...

— Més que goig, ¿sabeu?

— No sé per què ho dius això.

— Com que tot me surt esguerrat...

— Dôs el cas és fer els possibles perque no hi surti...

— Prou que m'hi escarrasso.

— Ja ho sé... Y tot el poble ho sab.

— Mentres ho sapigueu vos... y aquesta... —

Y, com si fos un aucell de la primera volada, en Biel va sentir que una onada de sanch el sofocava y va pendre comiat a corre-cuita, pera dirigirse lleuger cap a la torre, hont va estar treballant fins a nit entrada.

Havent plegat, y aprofitant el clar de la lluna, va donar una volta pels circuits. Al cap de dos díés havía d'arribar el Comte y estava ab ansia per saber l'impressió que'l seu treball li faría... Prou que ho veya que havía de ser bona, però'l meteix desitj li encomanava'l dubte... un dubte semblant al que havía sentit en altre temps quan, ab tot y tenir la asseguransa de que la Malena l'estimava, no li gosava divulgar el seu amor, tement una revolcàda.

Per fortuna'l senyor, que va comparèixer ab la tartana al dematí del día senyalat, era persona entesa y's va quedar esma-perdut al veure'ls cambis soferts en la seva propietat. Se'n feya creus de que un home sol, sense esmersarhi més que hores escadusseres, hagués pogut fer tant en tan pochs díes.

Mentres resseguía les terres acompanyat den Biel, que, ab experiencia de bon terrassà, li anava explicant els projectes que tenía pera aprofitarles segons les aptituts de cada tros, tot era fer alabanses.

— Bé, minyó... La cosa marxa molt millor de lo que'm pensava... N'estich content, molt content...

— Això fa pler, — mormolava en Biel tot sofocat.

Y quequejant a causa de la confusió y de la alegría que li regirava'ls dintres, seguía la explicació del seus plans.

— Aquí, sota la casa, al morro del dipòsit, hi arranjarem l'hort. Per ara ja serà prou gran... Con posem el molí de vent porem aixamplarlo... Més avall hi farem un clap d'auserda per la ròssa, y a les dues clarianes de bosch, sègol y blat... Si po-

guéssim fer una tallada que'n fes una sola de totes dues ¡quin bé de Deu de camp hi hauría, rellamp! —

El Comte, enardit per l'engrescament del jove, comensava també a engrescarse... Ja veya a n'en Biel convertit en cap de familia, ab un parell de mossos a les seves ordres, dirigint els treballs que convertiríen en fecondes les terres ermes que l'enrondaven, criant bestiar de tota mena pera engroixir el guany, predicant ab l'exemple l'amor a la terra.

Una gran confiansa s'apoderava del senyor, que veya en els brassos nervuts, en les mans sapades, en les espatlles fermes del minyó, la vera imatge de la forsa y de la voluntat.

— Va bé... La cosa marxa... Ja'm sembla que us veig passant la mà per la cara als pagesos de tots aquets volts... No n'hi ha cap que tingui la vostra empenta... Lo que cal es aguantar ferm... Fins ara que heu estat un miserable, us heu vist escarnit de tothom, però ¡ay de vos el día que arribeu més amunt que l'altra gent!... Ja podeu comptar ab que aquesta girada que heu fet per cambiar de ruta, no us servirà de res y tornareu a ser l'ase dels cops.

— No serà si a Deu plau...

— Pel cas de que sigui, proveíus de paciencia y arrapèus a la sotana del Rector... No fos que tornessiu a fer una etzegallada com la del Picotí. —

En Biel va tornarse vermell com el cor de xindria. Però, revenintse de sobte, va dir ab certa solemnitat:

— ¡Ni que'm matessin!... Val pas tant la meva vida com les engunies que m'ha costat la del Picotí. —

Y va girar la conversa, tornant als seus propòsits d'aprofitament de les terres que trepitjaven.

De tant en tant y sense deixar d'enraonar, s'ajupía, agafava una terrosa, la maurava, la fresava y la rebregava entre'ls dits, y acabava per esbocinarla, després de ferne veure les qualitats al Comte.

Y el Comte s'anava engrescant més y més y li anava fent noves promeses... La ròssa de que havíen parlat s'havía convertit ja en una bona mula, les eines ventureres en noves de trinca, l'adob del dipòsit en adob y aixamplis. Fins va prometre que, si la cosa anava bé, posaría'l molí de vent molt abans de lo que havía pensat...

— ¡Ah! una cosa, — va ajustar de cop, — ¿que no penseu casarvos?

— Tan plè pusqui.

— ¿Ja'n teniu alguna d'ullada?

— ¡Prou!

— Donchs, el día que us caseu, tindreu el molí. —

Tot el matí varen passarlo fent calendaris, boy escatint les condicions del tracte, en el que'l senyor donava a n'en Biel totes les ventatges que podía desitjar. Les obres les faría pel seu compte; les eines, la mula, la provisió de minestra, tot lo que calía pera esperar la tardor, en que les terres comensaríen a donar, ho bestreuría cobrantsho després a xichs y a miques; la cullita li condonava tota per tres anys y per cinch la de la vinya... Y encara, un cop passat el temps estipulat, no volía pas escanyarlo: ab un quart del guany ne tenía prou. Això sí: volía honradesa y bona conducta. Sinó, tracte romput.

— Hi ha pas por, hi ha pas por — repetía en Biel, boig d'alegría.

El sól ja era a la meitat del seu camí, quan varen baixar al poble, anant a dinar

tots dos al hostal, hont els esperava ja en Tomàs, el vell mestre de cases, a qui'l Comte havía fet avisar pel mosso.

De primer entuvi, al proposarli l'adob de la torre del Barbut, va semblar que roncegés, però tot seguit, al veure que'l senyor estava resolt a fer pujar gent de ciutat, va fer, ab un arrufament de nas y mitj aclucant els seus ullets de fura:

—Veurà, jo ho dich per la mala fama que té la torre... emprô si'l gony s'ho val, també ho faré. Perque, per més que diguin, hi crech pas jo ab bruixes... ¿Sab ahont són, les maleides? Al celler són... Per xò ara que'l ví va escàs no n'hi ha tanta de munió com en aquell temps...

— Bé, deixèus de bruixes, — va interrompre'l senyor: — ¿voleu fer les obres o no voleu ferles?

— Es clar que les vuy fer, ¡pobre de mi!

— Donchs, entesos: aquesta tarda pujarem a la torre y enllestirem els tractes... Y el dilluns vinent, mans a la obra. —

Y va despatxar al vell ab una mirada.

IV

¡ENDEVANT Y FORA!

Plè de confiansa y enardit pel senyor Rector, ab qui s'aconsellava sempre, en Biel anava arrodonint la seva obra... Llaurant primer els camps pera ferhi després els formigons que havíen d'adobar les terres y deixarles a punt de rebre la sement; aprofitant el ruixat que entendría les que havíen de ser hort, pera fangarles y femarles; enterrant la llevor del blat de moro y conjuminant crestalls pera plantar els enciams o la granussa; esmersant les hores escadusseres en vallejar la vinya o en fer de manobre al vell Tomàs, que apedassava la torre a pas de tortuga, va anar passant l'istiu sense pensar en res que no fos la

seva deria y sense baixar al poble sinó'ls díes d'anar a missa, en que, després de visitar a mossèn Esteve, solía anar una estona a cal ferrer, hont era ja rebut com a xicot de la Malena.

De l'altra gent no se'n capficava: tenint un amo com el Comte pera protegirlo, un Rector com mossèn Esteve pera encoratjarlo y una mossa com la Malena pera donarli esperanses, ja no necesitava res més que la ajuda de Deu.

Y al veure que aquesta ajuda semblava devallarli del cel a gavadals, y al contemplar com la casa's convertía de catàu feréstech en vivenda endressada, y com s'anava apedassant el dipòsit, y com se vestíen de verdor esclatant les feixes dels camps y les regues del hort, girava agrait els ulls enlaire y se sentía ditxós y plè de fianses en el benvenir.

El poble, per la seva banda, tenía la vista fixa en la torre del Barbut. Però qui li tenía més era l'hereu Bartra que, ab tot y estar a punt de casarse ab una minyona de Vilavessant, no se sabía avenir de que un perdulari com en Biel se n'hagués d'endur

la mossa que ell havía fet blanch de les seves cobejanses.

Enfaristolat fins al cap d'amunt, no parava may, per mica que'n tingués ocasió, de malparlar del seu enemich, del que'n contava'ls fets més criminosos y les malvestats mes baixes. Els diumeuges, durant la estona que, en sortint de missa, passava al hostal ab els seus amichs, solía marejar a preguntes al vell Tomàs, atiantlo pera que l'ajudés en la seva mala tasca y contés els secrets de lo que, segons les dites del poble, havía estat desde una colla de generacions el cau hont les bruixes concertaven llurs malifetes.

Però'l vell Tomàs, sempre sornaguer, sempre viu, somreya ab somrís prometedor, se bevía, got derrera got, l'aiguardent que li ofería en Jan, y acabava per no dir res y per allunyarse del hostal aixís que se sentía brunzir la primera batallada de les dotze.

—Vaja, governarshi — deya sense deixar de somriure.

Y ab el meteix aire sornaguer que duya al entrar, s'encaminava xano-xano cap a casa seva, fent l'orni a les preguntes ab

que, desde la porta del hostal, l'apedregava en Bartra.

Mentrestant, d'aquelles pors misterioses que a la tornada den Biel s'havíen apoderat de tothom, ja'n quedava poch rastre. Eren comptats els que creyen encara a peu y a cavall que'l minyó tenía tracte ab les bruixes. Però com que eren els més baladrers y perfidiosos, el calíu, bé que colgat de cendres, espurnejava encara, y fins els més entrants a la rectoría y els més coneixedors de la virada del jove, no deixaven de sentir el rau-rau del dubte... Comtat y debatut, ¿quí'ls en responía de que aquell aire mansoy que havía agafat d'algún temps ensà en Biel, no era la pell d'ovella ab que disfressava la seva mala sanch?

Ab tot, aqueixos temors se quedaven encauats pels dintres dels que se'n sentíen corpresos y en Biel no n'havía esment... Y com que, llevat de la dotzena d'aixelabrats que tenía per companyons l'hereu Bartra, tothom l'acullía ab bona cara y no trobava ningú que li negués el bon día, va arribar fins a creure que les malavolenses de la gent havíen quedat del tot esborrades y va beneir desde'l fons del cor el punt y

l'hora en que va posar els peus al poble, després de la seva estada a presiri. Al cap y a la fí ¿què eren els desenganys passats y les penes endurades als primers temps, si's comparaven ab el benestar d'ara y les felicitats que li prometía l'avenir?... Ben mirat, res. Fins potser li havíen portat la sort. Perque si tothom li hagués fet bona rebuda, may se li hauría acudit la pensada de refugiarse a la torre y encara menys la de conreuar les terres del entorn... Els únichs camins que se li hauríen presentat oberts, hauríen estat el d'anar a jornal o el de llogarse de mosso a qualsevol casa que li haguessin volgut fer la vida.

¡Y nó eren poch diferents aquells viaranys dels que se li presentaven ara! ¿Quàn s'ho hauría pogut esperar allò de veures menant una propietat tan bona com la del Comte?

Cada cop que se li acudía aquesta pensada, se sentía regirat de cap a peus per una esgarrifansa de felicitat... Y al aixamplar la vista per les clarianes del bosch, convertides en camps plens d'ufana... y al contemplar la verdor esclatant y fresca de les monjeteres, y el tò cendrós dels brò-

quils, y les tofudes mates dels enciams y escaroles, li semblava trobarse en presencia d'un miracle en el que ell no hi tingués art ni part... Tot y sent tantes les gotes de suor que hi tenía foses y les jornades de fadiga que hi duya esmersades, trobava que no eren res en comparansa de l'abundor de fruit que li prometía aquell bé de Deu de viandes a mitj créixer.

De les vegades que s'havía agegut cruixit, ab la camisa encastada al cos com si formessin ella y pell una meteixa cosa... ab la esquena adolorida com si se li mitj partís la espinada... ab la testa bullent com si la soleyada de tot el día li hagués deixat el cervell abrusat, ni tant sols ne conservava memoria... ¿Per quins cinch sous havía d'encaboriarshi ab les fadigues passades?... Acabat de dir, acabat d'oferir... A fí de comptes, tant de fadiga, tant de repòs... Y si després de dotze o catorze hores de treball, ne tenía mitja dotzena pera geure, ja no necessitava més.

Però may se les prenía senceres les sis hores. Quan no li anaven les mans, li anava'l cervell, rumiant plans de millora pera les terres y conjuminant medis d'arranjar la

casa com més aviat millor, ab l'intent de tenirho tot a punt pera quan vingués l'ocasió de cullir el fruit de lo que tenía plantat o sembrat als camps y al hort.

Y era tan fort el seu desitj de veure llestes les obres, que no s'acontentava ab fer de manobre a n'en Tomàs, sinó que, trassut com era, fins alguna vegada, quan el vell era fòra, li havía agafat les eines pera rebatre un tros de paret o lliscar algún revoltó mal enllestit.

Però'l vell Tomàs, temerós de que se li acabés la feina més aviat que del compte, va resoldre privarli semblants accions y, sempre sornaguer, sempre viu com una mustela, sempre callat y somrient, va pendre'l determini de carrossar cada día les eines de casa seva a la torre y de la torre a casa seva.

«Que s'hi fassi ab les grapes, si vol» rumiava'l vell.

Y desde aleshores, va congriarse a dintre'l seu cor una mena de despit... una malicia fonda contra en Biel, de qui ja comensava a malparlar taujanament, no comprometentse may, però deixant endevinar que en Bartra no anava pas del tot fòra de

camí al inculpar al minyó de tracte ab els esperits malignes.

...Y en Biel, mentrestant, feya la seva sense pensar mal de res ni ferne a ningú, capficat tan sols en treballar y moures, encaterinat cada día més en no apartarse de la vía empresa ab tan bon peu.

Prou que vindría'l temps de poder reposar... Lo que li calía, donchs, per ara y tant, era molta atenció, molta voluntat a la feina.

Y pera conseguir el seu intent, s'hi enfonzava del tot, se'n feya un esclau sumís, s'hi donava en cos y ànima, no desviant may la vista del punt que s'havía senyalat com a terme de la ruta.

V

LO PROMES, PROMES

L'istiu era a les acaballes, quan el tros devanter de la torre del Barbut va quedar convertit en màs. A la banda del derrera, que semblava abocarse demunt del cingle de Mal vent, no s'hi havía tocat res, fòra les obertures dels dintres que havíen sigut aparedades.

Emblanquit de fresch, el boci de casal que havía sigut transformat se veya resplandir al demunt de les verdors del hort y y dels grans tous d'alzines y roures que devallaven fins al còrrech. Y la blancor de la casa y la blancor del dipòsit y la blancor del pou, feyen tres taques alegres, que atreyen les mirades de tothom.

Ab tot, aquella alegría semblava barrejarse ab una ombra de tristesa. Bé potejava la mula dintre l'estable o la cínia; bé saltironava alegre en les hores que en Biel no l'havía de menester, esbrotant d'assí y d'allà les mates d'herba que li feyen fretura; bé's bellugaven pels voltants de la casa mitja dotzena de porcells y unes quantes d'aviram, esgratinyant la terra. Però ni aquell moviment de les besties, ni el fressejar den Biel anant del hort als camps y dels camps a la vinya, ni la remor de tritlleig que feya l'aigua quan, junyida la mula al bògit, regalimava dels catúfols y s'abocava a la canal que la duya al safreig, arribaven a animar aquell tros de montanya...

Als primers temps de treball, aqueferat a regirar les terres, llaurant avuy un tros y femant o sembrant demà l'altre, ni tan sols se n'havía adonat el minyó d'aquella solitut en que vivía. Mes ara que l'aviram comensava a ferse y les panotxes de blat de moro apareixíen replenes de grà y les hortalisses semblava que's vegessin créixer y engroixirse; ara que ovirava ben aprop el día de comensarse a gaudir de tots

aquells fruits, sentía com una mena de buidor.

Però més que may la sentía a les hores de vaga, quan, no tenint cap feina a les terres, s'entretenía, pera no perdre'l temps, a fer ab cor de pinya y tronchs de cirerer les pipes y pipots que baixava a vendre a ciutat y que l'ajudaven a viure.

En semblants ocasions, pensava sempre que li calía fer ben aviat un determini ben fet: empendre a la Malena, y enllestir el tracte pera casarse a entrada d'hivern... Un cop de cap, com més aviat se dóna millor... Donchs molta més raó tenía pera donarlo ell, que d'ensà que sabía lo que era estimació, no n'havía sentit per cap altra mossa que per la Malena. Sense una dòna, la seva obra no podía tirar avant ni aixamplarse... Y encara que podés ¿què'n treuría de treballar com un negre de sól a sól, atuit per la calda al istiu y barallantse ab les glassades al hivern, si al cap d'avall d'una tirallonga de fadigues no hi ovirava l'esperansa de ferse una familia que li alegrés la vida y li donés ales pera arrivar a una vellesa reposada?...

Lo que li calía, donchs, era enllestir la

cosa y, abans no vingués el fret, escalfar la seva casa ab el caliu d'una estimació ferma que fos el fi de la vida etzarosa que havía arrossegat per tant temps y el principi de la existencia de pau que veya en somnis... ¡Quína joya no sería la seva, al veure, anys a venir, la vivenda que li havía servit d'amagatall en les seves desgracies, transformada, per obra y gracia del treball, en niu de dolsors sense mesura!

Cada día, a l'hora baixa, mentres les ombres s'anaven ensenyorint de les clotades y extenentse rostos amunt, solía encaboriarse ab lo meteix. Y la remor llunyana de l'aigua que devallava pel còrrech... y la més propera de les dèus que, nades sota'l cingle, s'escorríen cap a la plana convertintse ben aviat en riu... y la del doll que, provinent de la cínia que feya anar la mula, se escorría fins al safreig, semblava que bressolessin els seus somnis rosats d'home verge.

Ben mirat, volía y dolía en Biel: volía perque estimava; dolía perque, malgrat el seu braó y la seva fam de treball, s'esgarrifava devant la pensada de que qualsevol día se

li estronqués la sort... ¡Quin daltabaix aleshores! Desgraciat ell, desgraciat tothom: la Malena, el vell Costa, els fills que podessin venir...

No més de pensarhi, aclucava'ls ulls y arrugava'l front, com si volgués foragitar de sí la imatge d'una cosa que l'horroritzés!

Ab tot, un día, mentres contemplava la olla que bullía al cim dels fogons, curullada de les primeres cols y trumfes que havía cullit a les terres que menava, va sentirse invadit per una onada de joya, va somriure satisfet y va fer una ganyota de menyspreu als pensaments feréstechs que se li presentaven en munió.

— ¡Bah! ¡bah! pit y fòra. Y si venen mals de cap, els hi farem cara... —

Y, confiat en el coratge que li havíen donat les seves palestres ab la dissort, va anar a trobar el meteix día a mossèn Esteve, va tenirhi dintre'l seu despatxet humil una llarga sentada, com si's confessés, y va ferli avinents tots els seus propòsits pera l'avenir y el seu intent d'endursen a viure a la torre al pare de la Malena, que hi podría descansar de la seva vida de penes y tre-

balls... Y tant de cor va parlar, y tanta veritat resplandía en els seus ulls, que'l sacerdot, com si llegís en la seva ànima, va restar convensut de que'l cambi sofert pel minyó no era cosa enganyadora, y, después de sentirse sotragat per una esgarrifansa de felicitat, va somriure triomfalment y's va oferir a anar ell en persona a cloure'l tracte ab el ferrer.

— Aquesta vegada't vuy fer de pare — va dirli'l capellà, boy aixecantse de la cadira de brassos y tustantli la espatlla ab la destra.

— ¡Bé prou que li pertoca! — va fer convensut en Biel.

Y, sentint que les llàgrimes estaven a punt de ferli traidoría, escapàntseli galtes avall, va pendre aquella mà paternal que sentía a sobre, va estamparhi un petó que'n va cuidar envermellir la pell y va eixir de la rectoría a corre-cuita:... tan a corre-cuita, que ni's va adonar tan sols dels de can Bartra que, a un recó del cancell, estaven conversant ab el vicari sobre'l casament den Jan ab la María Betra, de Vilavessant.

L'endemà meteix, havent rebut per vía

de mossèn Esteve la bona nova de que'l ferrer se mostrava tot agradat del matrimoni y satisfet de desempellegarse de la ferrería pera anar a viure a la torre del Barbut, va escriure al Comte lo que feya al cas, donantli noves de la cullita, parlantli d'aixamplar els conreus y de fer entre'ls dos camps la tallada de bosch que havía de convertirlos en un sol.

Y el Comte, en lloch de respondre a la carta, va presentarse al cap d'alguns díes disposat a fer lo que'l minyó li demanava.

Però no va presentarse sol, sinó ab un mestre d'obras de ciutat que havía d'estudiar la manera d'arranjar el molí de vent que arrodoniría l'obra de refer la propietat, proporcionant aigua en abundor pera convertir en regadius algunes de les terres que ara eren de sequer.

— Lo promès, promès, — va dir el Comte.

Y, després d'una estona de repòs, va empendre ab en Biel la volta de la propietat.

VI

¡AIGUA, SENYOR!

S'acostava'l temps de cullir les tardaníes y el cel semblava girarshi en contra. Tot el poble clamava demanant aigua y l'aigua no venía.

Les pobres plantes, mitj mortes de set, se retorcíen ab aire tràgich; la terra, resseca, se clivellava tota: els arbres, marfits per l'aixut, mostraven les copes esgrogueides y a cada ratxada de vent se trobaven despullats d'un nou ardat de fulles.

—¡Aigua, Senyor!—sospiraven guaitant al cel els pagesos.

—¡Aigua, Senyor!—repetíen les dònes, eixint adelerades al pas de les portes per escorcollar d'ample a ample la volta immensa y llisa.

—¡Aigua!... ¡volem aigua!... ¡necessitem aigua!—semblaven dir els pàmpols recoquillats y els esparcets y els blats de moro y les trumfes...

Y l'aigua no's presentava, y fins en Biel, que'n tenía per l'hort tanta com li feya menester, comensava a témer que'l pou desdís y a perdre l'esperansa de que'ls camps arribessin a bé.

Per això, al veure com anava creixent de día en día la torratxa que havía de ser coronada pel molí de vent y que senyalaría la data del seu matrimoni ab la Malena, semblava que se la begués ab la mirada, glatint com un infant que espera veure llesta una joguina.

Aquell molí era pera ell una esperansa. El día que fos acabat, les terres doblaríen de preu. ¡Pas poch!... Aleshores sí que s'acabaríen les enguníes, perque encara que les terres de sequer patíssin, sempre tindría l'esperansa de salvar una bona part de la cullita.

En cambi ara, havía de resignarse a perdren un galàn xich, si Deu no enviava aviat, ben aviat, l'aigua que mancava.

Cada matí al llevarse y cada vespre abans

d'adormirse, al endressar al cel les seves pregaries pel descans dels que l'havíen dut al món, se recordava també dels que havíen de venir y demanava aquella aigua que havía d'acostar la data de llur vinguda... Perque, si'ls camps se perdíen, ¿quí era que s'atrevía a carregarse la creu, anant de cara a un hivern de fam?... ¡Pas ell!

—¡Aigua, Senyor!...—

¡Y l'aigua va venir! Va venir una tarde a entrada de fosch, arrossegada per un cap de núvol que, menut al aparèixer, se va anar enfilant en l'aire, fent seguir al seu derrera, a tall d'immensa cúa de paó, una gran escampadissa de flochs cendrosos que, atapaintse y amudaixonantse, se varen escampar arreu fins a deixar el cel sense una clariana, transformantse ben aviat de grisos en negres y avensant el vespre de més d'una hora.

Tot el poble's va llensar al carrer... Tot el poble va veure aquella foscor com si fos un raig de llum, esperansador anunci de bonansa.

—¡Ja la tením aquí!... ¡Ja és nostra!...—

Y els núvols varen desferse.

Y l'aigua, comensant a caure espessa y seguida, va abrigar tota la encontrada, rebotint alegrament sobre les teules, escorrentse y cantant per xaragalls y entallades, enrossegantsen les fulles malaltisses dels arbres y treyent de les que hi deixava un devassall de cansons encoratjadores.

—¡Bona pluja, Senyor!... ¡Ansia, que ara va bé!... ¡No'n plouen poques de dobles de cotre!—clamaven els caps de casa.

—¡Aigua, Senyor, que de ví ja'n venen! —deyen fent tabola'ls aixelabrats.

—¡Gracies, Deu meu!—esclafía en Biel, dret a la porta de la seva vivenda.

Un batech de joya semblava sotragar les cases, els boscos, els sembrats y les vinyes... Era un batech immens dels homes y y les coses, dels animals y les plantes, de la terra y el cel; era un cant de gloria a la resurrecció de les viandes decandides.

Però ben aviat va barrejarse ab aquell clam de tota la natura una mena d'esverament... L'aigua, que devallava de primer entuvi seguit-seguit, s'estimbava ara furienta, ab furia de bestia esquivada que pert el món de vista... Res de menuts ra-

jolins, rés de gotellada espessa, res de xiuxiueig alegroy... Les remors d'ara eren remors de terratrèmol, els rajolins devassall, la gotellada cascata imposadora...

De temps en temps, zigzaguejava un llamp, retrunyía un tró y tot el poble trontollava com si estés en perill d'esgavellarse a la empenta de les corrents que cuidaven negarlo, ficantse pels horts, entaforantse pels espiralls d'estables y cellers, rodolant carrer avall ab aixordadora fressa, pera caure, part d'allà de la tirallonga de cases, al còrrech del Home mort, que en certs indrets comensava ja a sobreixir...

Y el xàfech creixía... creixía d'una manera esgarrifosa... Y la fosca's convertía en espessa negror... Y la negror s'encomanava a les ànimes dels pagesos, que's bellugaven d'assí d'allà tots neguitosos, a tall de besties esquerpes agafades en parany.

Mes, ab tot y les tenebres que embolcallaven el poble, cap d'ells deixava d'endevinar els avensos que feya l'aiguat... Per això, mentres cuitaven a barrar ab fustes travesseres el pas de les portes, anaven seguint ab el pensament el curs del devassall...

A les cases que donaven al còrrech, el neguit s'aumentava ab el perill de que, a la hora més impensada, el carrer fos incapàs d'engolir l'aigua que hi entrava en riera desfeta y, trencantse al cap d'amunt la corrent, donés la volta per la banda del derrera y s'ajuntés a n'aquell punt ab la que baixava pel còrrech, negant els horts y enrossegantsen les viandes.

...Y això va ser lo que va succeir al cap d'una estona, arrencant de tota aquella bandada de poblat un gemech de desesperació, que va semblar que fos respost al instant per l'altra bandada... Era que la munió de cascates que escopsaven pel derrera les cases d'aquell indret, en lloch d'escórrers avall com havíen fet fins aleshores, comensaven a ficarse per les vivendes, desbotant portes y esbotzant tampanells pera cercar eixida a la part devantera.

Allavors, malgrat la fosca y la temensa de seguir vulgues que nó'l camí de l'aigua que baixava furienta, tothom va sortir al defora: els uns ab l'intent de cercar refugi per ells y les besties a les cases en que no hi havía perill; els altres pera ajudarlos o ferlos llum ab fanals y llanternes; els més sense altre

objecte que mòures, encara que no fos sinó pera desempellegarse del desatent que'ls consumía y ferse la ilusió de que's defensaven de l'aigua...

Fins a altes hores de la matinada'l devassall no vá comensar a cedir. Ab tot, si bé'l xàfech va mimvar, els torrents desbordats varen créixer encara, engroixits pels que s'escorríen de les terres més altes, ahont la màniga d'aigua havía fet també de les seves...

Però de tots els pobles de la rodalía, el de Cassanelles va ser l'únich castigat. Quan, allunyats els núvols, varen aparèixer les primeres lluissors del nou día, varen ser saludades ab una lletanía de planys y de renechs, de malediccions y sospirs... El sól, al aixecarse, va illuminar el desastre més gros que havíen vist els vivents... Les cases eren illes; el carrer, el còrrech y la plassa, un bras de mar... Dels horts no se'n veya rastre...

Y lo pitjor va ser que ni se'n veya aleshores ni se'n va veure més tart, quan l'aigua va haver anat prou de baixa pera deixar ovirar el mal que havía fet...

Tota la llenca de terra enclosa entre les cases y el còrrech, s'havía convertit en un ample sorral, clapat de pedres y llot... Era una cosa que feya venir les llàgrimes als ulls, com les hi feyen venir els camps coberts de rierenchs, els fruiters arrebassats, els camins destruits y els claps de terra desapareguts... Semblava que Deu hagués volgut venjarse d'alguna ofensa que li hagués fet el poble... Qui més qui menys, no hi havía pagès que no plorés la desfeta d'algún dels trossos que menava.

L'únich que va escaparse en un tot del càstich, va ser en Biel. Les seves pesses, prou isolades pera no rebre la empenta de cap dels torrents desbordats, s'havíen gaudit de la pluja sense rebren cap dany y resplandíen al sól com si hagués comparegut pera elles la Primavera.

Y en Biel, al vèureho, va somriure a la esperansa y va donar gracies a Deu per la ventura que li havía portat, mentres el seu enemich de sempre, el rencuniós herèu Bartra, que's consumía de despit al veure destrossat lo del seu, amenassava desde la porta de la seva vivenda la torre del Barbut, boy remugant malediccions y blasfemies...

—¡Lladre, més que lladre!... ¡Aquesta si que no te la perdono!...—

Y tot aquell día, y tot l'endemà y l'altre y l'altre, se'l va veure corrent pel terme com un esperitat, aturant a tothom pera escampar la seva rencunia y fent mans y mànigues pera encomanar als pagesos damnificats la sospita de que'l flagell era obra de les conxorxes den Biel ab els esperits malignes.

...Y molts dels que havíen deixat de creure en tals conxorxes, varen comensar a dubtarne... y molts dels que'n dubtaven, a crèureles certes... y tots els que les creyen, a sentir que la pluïja de venjarsen els agullonava més de ferm que abans, convertintse de desitj somort en set abrusadora.

VII

A LES FOSQUES

Havíen senyalat pera'l casori'l día de Tots Sants, y mentres l'esperaven, en Biel solía anar cada vespre a la ferrería, ahont passava l'estona fins a nit entrada, garlant dels seus propòsits pera l'avenir. Enemich de malgastar el temps, mentres articulejava ab la Malena y en Costa, treballava en les pipes y pipots, sense cansarshi gaire, però també sense deixar cap vetlla de fer la tasca que s'havía imposat... Y aquell treballoteig, en lloch de serli una càrrega, li servía com de descans y distracció a les moltes feines que's veya obligat a fer de sól a sól pera tirar endevant la seva obra.

— Plèga, home — li deya la Malena: — ¿encara no'n tenes prou de tot el día?

— Cal aprofitar les engrunes.

— Emprô bé tenes de descansar.

— Pas per àra... Ja vindrà'l día per xò...—

Y tot era pintar un benvenir alegre, rialler, plè de ventures...

Però la Malena no's deixava engrescar y temía... Temía que les malavolenses tancades ara a l'ànima de tot Cassanelles, esclatessin una hora o altra y engeguessin riu avall aquells castells... Y ho temía de tal manera, que may se cansava de predicar al minyó que's malfiés.

—Ves ab compte ¿sentes?... Mira que ara ja no es en Bartra sol qui te la porta votada... Cal que vigilis, perque un tret o una ganivetada de trascantó són cosa d'un dir Jesús... Y mírat, si consevol nit con surtes de casa te fessin un mal jòch, poríes analshi al derrera desemprés...'

— ¡Cabories de dòna! — feya en Biel ab cert desgaire.

— Amen de Deu que ho siguin.

— ¡Y no ho han de ser!

— Podê sí... Emprô pensa que en Jan no dorm ni reposa pera ferte mal... Tot el día'l passa dient esguerradures de tu y inculpante del mal que ha fet l'aigua... Y com que

es tan reboig, no sería cap cosa extranya que una nit engresqués als de la colla y et vinguessin a escometre... Perque gairebé tothom està en que l'aiguat va ser cosa teva... Y veyent que no més va fer mal al poble ¡figúrat si n'estàn d'encalabrinats! La gran rabia dels d'aquí es al veure que mentres tot Cassanelles ha quedat desgraciat, els de Vilavessant se gaudeixen de la pluja, que no'ls hi ha fet més que bé... Y com que sempre hi ha hagut tanta rabia del un poble al altre...—

Tant y tant va maldar, que va conseguir encomanar els seus temors a n'en Biel... Però malgrat la vista que'l minyó esparpillava y les tortes que feya per dintre'ls boscos del Comte quan se n'anava a jóch, may va conseguir veure una ombra que'l fes malfiar.

Vetaquí perque, de xich en xich, aquelles sospites li varen desaparèixer de nou y va tornar a fer la ruta de cal ferrer a la torre sense pararse a escorcollar les reconades de camí ni a roncejar per les marrades... Sempre a la seva, ni tan sols se torbava may a tombar la vista, no fent cabal de les petites

remors que sentía al pas y que, si bé arribaven a les seves orelles, no li deixaven rastre al esperit.

Un vespre va quedar tot sorprès, al dirli la Malena:

— No vinguis als vespres... Creume a mí...

— ¿Per què?

— Perque... perque sí... Ni jo meteixa ho sé ¡veyes!... Emprô me fa por que vinguis... Mira: anit meteix no he poscut atrapar el sòn de cap de les maneres, pensant que te n'havía passat alguna... Y mírat: con te'n vares haver anat, vaig estar a punt de cridarte, perque, encara no vares ser al indret de la font, vaig donar una llambregada carrer amunt y vaig veure a n'en Jan que sortía del hostal ab tres o cotre... Y tot l'aire'l teníen de cercar quelcom... Y el cor me diu que duyen mals intents. —

Al vespre del endemà, en lloch d'arreplegar l'eina que solía portar a sobre'ls altres díes per un si decàs, va deixarla a casa, temerós de que, si l'escometíen, se deixés portar del gènit y fes algún disbarat... Fins aleshores no se li havía acudit la pensada

de que, obrant y tot en justa defensa, podía perdres per tota la vida... Però ara que comensava a creure en aquell perill, naixía en ell un gran temor de sí meteix, que li donava esgarrifanses, presentantli a cada punt la imatge del presiri com la d'un monstre disposat a engolirlo de bell nou.

«Nó, això nó... de cap manera...»

Però ben aviat compareixía'l dubte... ¿Y si l'agullonaven fins a llevarli'l seny?... ¿Y si's veya obligat a defensarse?... ¿Y si, al sentirse escomès, no's podía governar?

«Podê sí que lo millor sería no baixar al poble cap vetlla», va acabar per dirse...

Y al arribar el vespre, va fer avinent a la Malena'l seu propòsit.

La llàstima va ser que aquell vespre meteix, al hostat, boy celebrant la despedida de fadrinatge den Bartra, que's casava al cap de pochs díes ab la María Betra, de Vilavessant, els que formaven la colla dels gats varen aixecar la porrona més de lo degut y, enardintse a cada nova xerricada, varen fer el determini d'anar a esperar a n'en Jan.

— N'hi hem de fer una que se'n recordi tota la vida — deya l'un.

— ¡Cà, cà! el cas es estossinarlo d'un cop — afirmava l'altre.

—Segons veurem, farem — va ajustar per últim en Jan.

Y, donada per ell la veu de «¡somhi!» sis homes varen llensarse al carrer. Les seves figures varen tambalejar un instant al mitj del gavelló de llum que eixía del hostal, varen acoblarse en rodona, com si pactessin quelcom, y varen perdres després carrer avall, negantse en la mar de fosca que amortallava'l poble.

La quietut era tan gran, que, malgrat el compte ab que caminaven, el fregadís de llurs peus els esverava a cada punt, fentlos entrar en temors de ser descoberts.

— Pxxx... ¡no feu fressa! — remugava en Jan tot sovint.

Y, agafats de brasset, anaven avensant fosca endintre, sense saber d'una manera certa si anaven a matar un home.

L'únich que'n sabía quelcom era en Jan, que tenía l'intent de revenjarse una vegada per totes, pera esbravar la rencunia que sentía contra en Biel.

De sobte, al passar per devant de casa seva, va donarse un cop al front.

— Espereus... No feu burgit... —

Va arrupirse poch a poch, va ficar la mà al forat gatoner, la va treure armada de la clau y, desprès d'obrir ab molt compte la porta forana, va ficarse a dintre y va comparèixer al cap d'un moment ab quelcom que'ls seus companys no varen poder distingir, però que feya soroll de ferro.

— ¿Què tregines assí?

— Ja ho veureu con siguem a lloch. —

Y, empenyent als companys, va afegir apressadament:

— Lo que cal es que'ns afanyem a passar pel devant de la ferrería, perque ja es l'hora que ell ne sol sortir y es pas cosa de toparshi tu per tu... —

Costa avall y fosca endintre, varen anar avensant fins al indret de la font, hont varen aturarse a una ordre den Jan.

— Ara jaquiume fer a mí y amagueus per assí en avall... ¡Ja veureu quina gresca! —

Y, aclatantse al bell costat de la palanca, va posarhi a la entrada meteixa la ferramenta que havía entrat a cercar a casa seva poch abans.

— Ja ho tenim a punt — va fer tot d'una.

Y's va retirar algunes passes y va entaforarse entre l'espessor d'un verder.

La quietut era immensa... Fòra l'aigua que, remorosa, devallava de la canella de la font, aturantse un moment a la pica pera relliscar després fins a la corregada, tot semblava mort.

Com si se sentís corprès per aquella calma de cementiri, en Jan no gosava bleixar ni aixecar la veu pera esbrinar el punt ahont tenía amagats els companys.

Per últim, no va saberse estar de dir en veu baixa:

— ¿A quín indret s'heu amagat, noys? —

Mes, no havent obtingut cap resposta, va recalcar seriosament:

— Fem pas bromes, ¿sentíu? —

Y ja's disposava a fer la requissa d'aquells encontorns, quan uns ronquets vinguts de cap avall varen encomanarli la temensa de que'ls companys se li haguessin adormit.

Gairebé al meteix temps, va sentir de la banda del poble un trepitj somort y la veu den Biel que cantussejava de baix en baix, com feya gairebé sempre.

Aleshores va fer algunes passes cap al punt d'ahont proveníen els ronchs, va cer-

car als companys a les palpentes y va sotragarlos fermament.

— Ansia minyons, que ja'l tenim assí...—

Un crit de dolor y de rabia llensat per en Biel, que acabava d'arribar al cap de la palanca, va acabar de desvetllar als dos que estaven més serèns. Els altres, calents de orelles a causa del vi engolit al hostal, ni varen fer acció de bellugarse.

— ¡Pit y ronyons, que'l llop es nostre! — va esclafir en Jan.

Y al devant del parell de galifardeus que acabava de aixeribir, ve dirigirse al lloch ahont el pobre Biel se retorcía, bregant pera desempellegarse de les dents de ferro ab que una ballesta de cassar llops se li havía aferrat a la cama.

Malgrat els seus intents, al veures fermat de tal manera y al sentir la presencia dels tres homes que se li anaven a tirar al demunt, va disposarse a la defensa y, foragitant de sí'l maleit enginy, va plantarse a la entrada de la palanca com si volgués barrarne'l pas.

Esperonat pel dolor, sentía un regirament de tripes que li llevava'l seny, fent nàixer dintre seu instints de fera.

Ab tot, va posarse al meteix instant sobre sí, va beneir la pensada que havía tingut de deixar a casa tota mena d'eines y va fer interiorment la promesa de no fer mal si no li obligavan.

Per això, ab el desitj d'allunyarlos per sa saor, va cridar ab fermesa:

— ¡El que probi de tocarme, va daltabaix de la gorga! —

Y va fer acció de giravoltar y empendre la palanca. Però en Jan, més lleuger, se li va penjar al coll, sense fer cas del perill d'estimbarse.

Varen bregar un instant, treyent en Bartra forses de flaquesa pera llensar a n'en Biel al fons del còrrech y forcejant en Biel pera ferlo enrera... En l'un s'hi veyen pel clar les ganes de fer mal; en l'altre'l desitj de lliurarsen sense arribar a un estropici...

De sobte en Biel va posar un peu en fals, va perdre la testa y hauría caigut a plom ribast avall, si no arriben a ser unes garrigues ab les que va arraparse.

Les espines escorxantli la pell de les mans y el tomballó llevantli'l seny, varen enardirlo... Y veusaquí que, redressantse tot

d'una pessa, va fer un bot, va agafar a n'en Bartra per la cintura y el va llensar abaix com una pilota.

Encara'l cos den Jan no acabava de tallar les aigues del gorch, esbocinantles en cent mil esquitxos, quan els altres dos galifardeus, que havíen restat a poques passes, varen abraonarse a n'en Biel com dos mastins.

Però malgrat ser dos contra un, la serenitat den Biel va véncer la llur ubriaguesa, y en un dir Jesús varen devallar a fer companyía a n'en Jan...

Y mentres en Biel s'entaforava boscos amunt a tota pressa, muntava del gorch una gran remor de xapoteig, barrejada ab una tirallonga de blasfemies.

Al endemà tot el poble va poder veure a n'en Jan y als seus dos companyons tots esgalabrats y a n'en Biel ranquejant de resultes de la dentellada que li havía clavat a la cama dreta la ballesta d'agafar llops.

Y varen ser tan fermes les senyals de la batussa, que al cap d'un mes y mitj, quan va arribar el día del casori ab la Malena, el nuvi caminava encara mitj de gairell, y en

I

D'UN MÓN AL ALTRE

Ja eren casats y ja anaven per familia. En Costa ferrer, havent venut la ferrería a un noy den Pitxela que s'acabava de passar menescal, vivía content y satisfet a la torre, convertit en guarda del bestiar que criaven, cantussejant tot el sant día de baix en baix y deixant passar la vida reposadament, sense capficarse d'altra cosa que de no tenir un instant la pipa buida y de que a la carbassa que feya seguir sempre ab ell no hi manquessin may dos travessos del ranci pera remullar la gala quan ne sentís fretura.

Ab el matrimoni, la Malena s'havía engroixit y's mostrava radiosa, vessant salut

y sobreixint de vida, mentres en Biel, sempre aqueferat, sempre a la seva, no pensava sinó en treballar, engrandir les terres que menava y aumentar el bestiar que tenía per estables y corrals... El cas era preparar un bon niu pera que'ls aucells que havíen de venir no naixessin miserables...

— S'ha de mirar sempre avant, ¿sabes Malena?... Ab bona voluntat, no hi ha res de la terra que no's consegueixi... Si avuy som masovers, un altre día tindrem tabé alguns claps de terra nostres y porem dir als nostres fills: «¿Veyèu? això varen afanyarho'ls vostres pares a copia de suades y de treball... Serveuho y aumenteuho...»

Y, tapant avuy un forat y demà un altre, va anarse desfent dels deutes que tenía ab l'amo, fins a tenir pagades les eines de treball...

Y un cop seves les eines, va anar pera que ho fos l'euga...

Y un cop va ser amo de l'euga, va fer mans y mànigues pera engroixir el nombre de bestiar.

...Y aixís, sempre avant, varen passar els díes, varen passar les setmanes, varen passar els mesos y els anys y tot.

Però'l fruit de benedicció que esperava'l matrimoni, no s'anunciava per cap senyal... Semblava que Deu, boy menantlos per una ruta esplenderosa, se complagués en privarlos d'aquell dó, d'aquella felicitat que ambicionaven.

En cambi l'herèu Bartra sortía gairebé a fill per any, y en Biel y la Malena havíen de veure com el seu enemich se gaudía de les dolsors de la paternitat, que a n'ells els eren negades.

— ¡Un fill, bon Deu! — clamaven entre pare-nostres y ave-maríes al enlairar llurs pregaries cel amunt.

— ¡Un fill, bon Deu! — repetíen al veures isolats, sense una ànima que compartís ab ells alegríes y penes, sense un amich ni un parent que'ls consolés en les afliccions o'ls animés en els entrebanchs y trencacolls que, en llur caminada vida enllà, els entrebancaven els passos...

Perque d'ensà que eren casats y semblaven rebejarse en l'abundor, l'enveja y la calumnia havíen anat fent prou camí pera deixarlos sols, condemnats a no estrompassar sinó de tart en tart y gairebé d'amagatotis la ratlla de les terres que menaven,

com si la torre del Barbut fos un llatzaret y ells uns leprosos que no podessin tenir cap tracte de tu a tu ab llurs semblants.

Els vells entrants a la Rectoría que, per respecte al senyor Rector, aparentaven abans fer bona cara a n'en Biel, havíen anat devallant a la fossa, y els dos o tres que ara quedaven, ja no eren ni tu ni vos.

Y tampoch ho era'l meteix capellà que, atuit per les xacres, ab prou feines tenía habilior pera fer les pràctiques menys carregoses del seu ministeri. El maleit ofech fins el privava d'arribarse de cent en quaranta a donar una estona de conversa als seus amichs.

Mes, si'l sacerdot no podía pujar a la torre, els de la torre no deixaven de baixar algún cop, bé que amagantse de la gent, a tall de criminals que deixen la presó per una estona.

Aquelles escapades eren pera ells un consol, puig a la Rectoría hi trobaven sempre bona cara, fins per part de la Llogaya, la xaruga majordona que, mal gènit y rondinaire de natural, era tota dolsor, tota bondat ab el Rector y els que l'estimaven.

Ab tot, fins aquell consol va estroncàr-

sels als de la torre... Un diumenge, al sortir de la missa matinal que acabava de dir el vicari, varen trobar a la Llogaya que, plena de desatent, anava a cercar al senyor metge.

— ¿Y dôs? ¿què tením de nou?...

— Que mossèn Esteve se'ns en va, veushoaquí.... Y justament no fa gaire que us demanava... Aquesta matinada'l senyor Vicari li ha donat Nostramo...—

Y després de pregarlos que entressin a la Rectoría, va seguir tota aqueferada la seva ruta...

El capellà, acompanyat d'una vehina, s'estava al peu del llit, assegut a l'ampla cadira de brassos, bregant pera arreplegar a petits glops l'aire que no podía engolir... La seva cara rebeguda y el seu coll esprimatxat, mostraven ara una grossa inflor; els llavis se li veyen tenyits per una lleugera moradura; les mans, ennesprades als brassos de la cadira, s'hi arrapaven fermament, com si la forsa que hi feya l'ajudés a bleixar.

Per la cambra, silenciosa com la celda d'un frare, semblava surarhi quelcom d'es-

garrifós... Les parets blanques, les cortines blanques, el sostre blanch, tenien l'aire d'un corgelador pa de neu.

—Ola, Biel... Ola, Malena—va confegir el Rector:—gracies d'haver vingut... a despedir al pobre vellet...—

Y, després d'una mitja rialla, se'ls va arrapar a les mans, repenjantshi pera tornar el bleix.

Tot seguit va deixar la de la Malena y va comensar a amanyagar la que tenía empresonada a n'en Biel, boy mormolant a cada manyaga:

—Sigues bó ¿sentes?... Sigues bó...—

Ben aviat el moviment de manxa del seu pit, de tota la seva persona, va esdevenir més pesat, comensantse a arrossegar d'una manera que feya condol... Y encara, entre sospir y sospir, anava repetint les mateixes paraules, acompanyantles d'un cayent d'ulls tot melangiós y d'un mitg riure apagat...

—Sigues bó ¿sentes?... Sigues bó...—

En Biel callava, la Malena callava, tothom callava, y les paraules del capellà ressonaven tristes, trencades a cada punt per un gemech y barrejades ab el tich-tach del rellotge de pesos penjat a un costat de la

cambra, devant per devant d'una imatge del Sant Christ...

Quan va comparèixer el metge, va pèndreli'l pols, va posarli la orella al demunt del pit y va fer una ganyota de mal averany... En Biel, que no'l perdía de vista, va sentir fret al cor, notant que l'esglay li segava les cames.

— Sigues bó ¿sentes?... Sigues bó... —

Prou tenía raó d'esglayarse en Biel... Tanta raó, que encara'l senyor metge no havía aixecat el cap, quan els ulls del sacerdot varen esdevenir vidrosos, el seu bleix va afeblirse més y més y la moradura dels llavis va enfortirse...

— Sigues bó ¿sentes?... Sigues bó... —

Y mossèn Esteve va llensar alguns sospirs...

Tothom restava mut... tothom tenía clavada la vista en la del capellà.

— El sospirs de la mort — va fer de baix en baix el metge.

Va acostarli als ulls un broch encès de la llumanera, va contreure com malgrat ell els llavis en un nou gest de mal averany y va fer una senyal al vicari, que havía acudit a corre-cuita.

Y el vicari va fer solemnialment la recomanació de l'ànima, no conseguint apagar del tot ab les seves paraules el ressó de les de mossèn Esteve...

— Sigues bó, Biel... Sigues bó com Jesucrist... ¡que sigui ara en la meva ajuda!...—

Y després... res... un nou sospir que sura apagat per la quietut de la cambra... una ferma sotragada d'un cos quan l'ànima'n fuig... un fort gemech de tot un casal...

. . . .

II

SOLITUT

... Y en Biel va quedarse sense guía y aquella fam de paternitat que'l corsecava va créixer més y més... L'aculliment que, mort el Rector, va oferir a la vella Llogaya, no va arribar a apaigabarli la set d'amor que li donava mal viure.

La Malena prou l'afalagava, prou bregava pera encoratjarlo y ferli oblidar aquella caboria que li rosegava'l cervell com un corch maleit...

— ¿Quí sab home? Con Deu no'ns vol fer aquesta gracia, dèu ser que no'ns convé...

Però ell, en comptes d'aconsolarse, restava sorrut, capbaix, mormolant paraules confoses que tant podíen pendres per ora-

cions com per veus de revolta... Alguns cops, tot pregant per l'ànima de mossèn Esteve, sentía que una onada de dubtes li invadía'l cervell... Si ell no s'hagués mort, pla que li hauría donada una bona guía pera tocar el cor de Deu... Mes, ja que disfrutava de la Gloria ¿per què no li demanava aquella gracia a Nostre Senyor?... ¿Quí sab? potser la tardansa en la vinguda del fill era una prova ab que Deu volía assegurarse de la fermesa de la seva fe...

Aquesta pensada li obría'l cor a la esperansa... Si era una prova, ben segur que la voluntat Divina acabaría per concedirli lo que tant desitjava.

Per això, tement que Deu prengués els seus clams per tossudería, molts cops, recordantse de les paraules de la Malena, solía afegir a les seves súpliques:

—No'm rebel·lo, Senyor... Si no'm convé, no me'l donguèu el fill que us demano. —

Y plorava desolat, tement a l'hora no conseguir el seu objecte o conseguirlo després d'una tirallonga de prechs tossuts que li acarriessin l'ira del Cel. Ab tot, a dintre de la seva conciencia, hi surava sempre una pensada: la de que, al demanar el fill que

no venía, la raó estava de la seva banda... Ventura que aviat s'amorosía la seva exaltació y's reprenía a sí meteix pel sacrilegi de gosar oposarse als designis del Totpoderós.

Aleshores s'entregava tot ell al treball que l'havía redimit, foragitava tota mala deria y, encorvat al demunt del terrer, el masegava pera fecondarlo y arrencarli els fruits que nodría.

Per la seva banda, la Malena, malgrat les bones paraules ab que pretenía encoratjar a n'en Biel, sentía també a l'ànima la punyida del meteix dolor... Als primers temps de matrimoni, la joya d'haver arribat a conseguir lo que durant molt temps li havía semblat un somni impossible, no la deixava capficar en altra cosa que en estimar al seu home y ser estimada per ell; després, quan les flamarades que la abrandaven d'amor varen convertirse en caliu que no's revifa sinó de tant en tant, va sentir nàixer com en Biel el desitg de posseir una cosa que fos del un y del altre, un fill en el que podessin esmersar l'afecte sobrer que'ls vessava del cor; per últim, quan va

perdre tota esperansa de ser mare, va esdevenir macilenta y trista, passejant d'un cap al altre de vivenda la seva tristor, feinejant silenciosa pel corral y la cuina quan en Biel era fòra, esforsantse pera semblar alegre y riallera quan en Biel era a casa.

Y aixís, sempre contristada y rumiosa, veya passar els díes y les setmanes y els mesos... y sentía en plè istiu esgarrifanses de fret al pensar que'l seu pare anava envellintse y li quedava vida per poch temps... y s'encenía al cor del hivernàs ab les onades d'ambició que la abrandaven, sempre que ovirava a la dòna den Bartra que, més sortada que ella, passejava per camps y boscos la seva feconditat.

Fins la Llogaya va atraparla ùn día al corral feta una mar de plors, al devant de la cabra cèga y coixa que amanyagava al cabridet que acabava de posar al mon, boy llepantlo amorosa.

De xich en xich, la seva pena va anarse fent encara més y més fonda, arribant al punt de no deixar un moment de repòs a la seva ànima y llevantli l'habilior d'enganyar a n'en Biel ab aixeres y afalachs.

... Y el temps rodolava cada vegada més

pesat pera ella y el seu home, que'l veyen passar sense una sorpresa, sense un goig que'ls aferrés a la vida y els fes grata la estada al món. Isolats a la torre del Barbut, semblaven uns confinats de la terra que purguessin alguna grossa maldat.

Pera acabar de fer més amarganta la llur existencia, va venir un hivern crú y plujós que a les primeres halenades va endursen l'ànima del vell, deixantlos sense altra companyía que la de la Llogaya, que s'aguantava encara ferma, però que comensava ja a perdre l'agre de tot y parlava d'anarsen a viure ab una germana de ciutat, obeint a la pensada secreta de sustreures a les malavolenses que la seva estada a la torre havía congriat contra ella entre'ls cassanellenchs.

En les llargues hores de solitut, passades treballant dintre la torre a causa de les pluges y neus, els dos esposos restaven muts, probant d'esbravar ab sospirs somorts el dol que'ls consumía... Ni l'un ni l'altre deyen res; ni l'un ni l'altre gosaven donar eixida als pensaments que'ls rautaven pels dintres; ni l'un ni l'altre s'atrevíen a acusarse ni de-

fensarse de no haver sigut aptes pera donar fruit.

Una nit, al trobarse sols dintre llur cambra, en Biel, que no havía desplegat els llavis en tota la vetlla, va dir com si parlés sol:

— ¡Quína vida més trista!... —

Y va dirho ab tal aire de tendror, que la Malena, desacostumada a sentirlo parlar de semblant terme, en va quedar tota esponjada y el va abrigar ab un devassall de paraules encoratjadores...

— Y bé, home, no t'hi amoinis... D'un temps un altre'n ve... ¿Te penses que no se'ns girarà algún día la sort?... ¿Te penses que no'ns escoltarà Deu, un día o altre?... Dôs no t'ho pensis, home... —

Però en Biel no's deixava convèncer y no parava de bellugar el cap en senyal de desconfiansa... Quan ja no'ls havía escoltat Deu, no's refiava pas de que'ls escoltés may de la vida.

— Creume, Malena, això es un càstich... Un càstich que dech tenir ben merescut, quan tant me cou. Emprô lo que jo no entench es per què n'has de rebre tú d'aquet càstich... ¡Sabessis la pena que'm fas con

te veig marfir d'anyorament per culpa meva!... Perque la culpa de tot, la tinch jo ¿sabes?... —

La Malena, que ja s'havía embolicat ab els llensols, va redressarse y va guaitar al seu home, que restava assegut als peus del llit, com si no tingués esma de despullarse...

— No, no'm repliquis — va fer en Biel: — tota la culpa es meva. Tota, tota, tota... Quan jo vaig sortir de presiri, no n'havíes d'haver vist ni l'ombra de mí... Me'n havía d'anar lluny, ben lluny, a unes terres que no sabessin d'ahont venía, ni qui era, ni lo que havía fet... Allavores tu t'hauríes casat ab qui haguessis volgut y jo hauría viscut ab tranquilitat de conciencia... o m'hauría mort de passió d'ànima... Y, mírat: mort jo, tranquil tothom... Si res més no, sabía que no feya desgraciat a ningú...

— Prô ¿quí t'ho diu que m'hagis fet desgraciada?... Si soch felissa... crèume... ben felissa... ¿Sabes què es lo que desitjo?... Vèuret content.

— No, no, no'n tindríes pas prou de això... Te consums aquí dalt... Te martiritza això de veure que no pots ferte ab ningú... ¡No'n tenes prou de mí!... —

La Malena anava pera replicar, però en Biel li va segar la paraula.

— ... Si no t'inculpo, dòna... Si tenes tota la raó... Si jo tabé me n'anyoro de no ferme ab la gent... ¿Veus? con estava sol, ja era una altra cosa: sol patía y sol passava les enguníes... Emprô ara no, ara soms dos els que patím... Y això es lo que'm reventa, ¡maliatsiga!... Tinguéssim un fill, ja sería un'altra cosa... Ben segur que seríem ditxosos ¡veyes! —

Va regnar el silenci per llarga estona... La Malena, deixantse anar al llit, va aixugarse ab els llensols les llàgrimes de tendresa que li reintellaven galtes avall... En Biel, ab mala trassa, va acabar de despullarse, va dirigirse a la espona del llit, va aixecar l'abrigall y, al veure'ls plors de la seva dòna, va deixarse caure sense forses a la cadira de prop del capsal, sense témer el fret de fòra que li amoratava les carns núes y sense sentirse del fret de dins que li glassava'ls òssos.

— ¡Senyor, deunos un fill!... ¡Ens cal un fill!... ¡El volem de totes passades! — va exclamar tot d'una.

Y la mirada feréstega que va dirigir en-

laire, y la forsa ab que va estrènyer els punys, y la manera com va cloure les barres fentse carriquejar les dents, li donaven més aires d'amo que mana maleint, que de creyent que prega suplicant.

. . . .

Y no havía passat un mes, que'l fill ja s'anunciava.

III

PERILL

Perfums de primavera recorríen l'aire... Clarors alegroyes feyen resplandir la volta del cel... Canturies de goig animaven els boscos...

L'anyada's presentava rica... Les espigues s'esbotzaven de plenes... Els fruiters s'atuíen de branques al pes de les fruites...

Tot el poble somreya al bon temps y totes les cases semblaven disfrutar d'un esclat de joya... Totes fòra can Bartra, que era un niu de raons. La jova, prou mala arna de sí, s'havía adonat al ser casada de la falta d'estimació den Jan y havía tret el gènit fins al punt de maltractar als dos vells, d'embrancarse ab collotges de compares y

comares y d'afanar tot lo que podía pera vèndreho d'amagat a fí d'arreplegar un bon bossot.

Y en Jan, carregat de familia y veyent que cap anyada li era bona, trinava y's desesperava y a cada punt feya córrer el bastó, boy malparlant, entre renechs, de la seva dòna y del poble hont l'havía anada a cercar.

—¡Ja no hauríes de ser de Vilavessant, vacassa!

—¡Y tu de Cassanelles, butxí del dimoni!—

Y vinguen cinglantades y blasfemies de l'un, y vinguen gemechs y crits de revolta de l'altra.

Altres vegades ell, en comptes d'esbravarse de semblant terme, sortía de casa pera anar a escampar la boira camps y boscos a través, o pera ficarse al hostal y negar en ví els mals de cap que'l consumíen... Rabiós y plè de rencunia contra tot y contra tothom, se sentía'l cor rosegat per la enveja y el cervell regirat per plans de venjansa... Venjansa contra en Biel, que li havía robat la dòna que podía ferlo felís... Venjansa contra la Malena, que l'havía rebutjat

per un escapat de presiri y que, ditxosa del fruit que portava a les entranyes, havía acabat per menyspreuar els mals averanys de la gent y per passejarse ufanosa d'un cap a l'altre de terme, baixant al poble sempre que'n sentía desitg, tant si'l seu home la acompanyava com si nó...

¡Y pla podía ferho ben descansada la dòna! Perque la gent de Cassanelles, somrient al bon any, semblava haver oblidat les males brames que durant tant de temps havíen corregut contra la torre y'ls seus habitadors.

Ab tot, igual que sempre, quedava al fons de les conciencies el caliu colgat, que espaternegava a la més petita senyal de mal temps o a la més lleugera pujada de les aigues y eixía a fòra en mirades feréstegues dirigides al cap d'amunt del cingle de Mal vent:... el cingle maleit que, aixecantse superb, semblava estar orgullós d'aguantar sobre'l seu esquenall la emblanquinada torre, vorejada d'horta y de camps y fistonada de boscos, en els que pasturaven les besties guardades per la Llogaya.

—¡Com s'hi fan bons els lladres a la esque-

na del Comte!—solía esclafir en Jan sempre que llambregava amunt.

Y rumiant sobre la seva sort y la de llurs enemichs, y comparant la deixadesa de les terres que ell malmenava ab la ufanor de les que conreuava en Biel, li dansaven per la testa imatges sanchnoses y se li cloíen els punys fins a clavarse les ungles als palmells de les mans.

En semblants ocasions, tot era cercar conversa als companys del hostal, y esbravarse dient esguerradures y parlant de fer un exemplar que'n tremolés la terra.

—¡Sanch a mitja cama hi haurà, el día que m'hi posi!—repetía sovint.

Y escalfantse y encalabrinantse de més en més, va arribar a sentirse posseit ab tan bella forsa de semblant deria, que un día, havent vist passar per devant del hostal a la Malena, que venía de Rosari, va pendre comiat de la colla dels bebedors y la va seguir de lluny a lluny, fent la cuitamaga pera no ser descobert...

Era a la vesprada y, durant les hores que havía passat al hostal, els companys havíen anat enfaristolantlo y atiantlo a fer a la dòna un tort del que se'n ressentís en Biel...

«Allà hont hi hà hagut, sempre hi queda» li havíen dit: «Y a fí de comptes, alguna estimació t'havía tingut la Malena abans de la tornada d'aquell perdut...» Y ell havía considerat que teníen raó'ls companys... Y la mala pensada havía enfondit ben aviat les arrels a dintre la seva testa, y el propòsit de convertirla en obra l'havía estat agullonant tota la tarda, a tall de barrina que li furgués el cervell.

Els vapors de la beguda engolida acabaven d'avararlo, encenentli les sanchs y fentli eixir pels ulls a flamarades el foch que li recorría la còrpora y ab el que ara, anant poble avall derrera la Malena, s'anava abralant encara més a causa del moviment onejant que feya'l cos de la dòna, cada cop que posava la petja a terra.

Poch abans de vèurela arribar a la palanca, va rumiar un moment... Allò de seguirla li semblava un mal camí pera conseguir el seu objecte... Lo que calía era segarli la ventatja y sobtarla al cor del bosch, a fí de que, ab el sust, no li quedés habilior pera la defensa.

Pensar y obrar va ser tot hú... Va tren-

car a la dreta, va devallar ab quatre salts al còrrech, va travessarlo sense descalsarse, ab aigua a genoll, y, abans que la dòna engolfés la passera, ja ell comensava a entaforarse per la foscor dels alzinars, que, ab les ombres de llurs copes tofudes, avensaven la nit de mitja hora grassa.

A tall de qui té les tresqueres ben conegudes, va anguilejar lleuger una estona entre arbossos y bruchs y va acabar per posarse al aguayt derrera unes verdisses que veníen a senyalar la meitat de la ruta entre el poble y la torre del Barbut... Com que en aquell indret el camí s'escorría enclotat y mitj cobert pel brancam que li feya de volta, podría fer la seva sense gaire por...

«¡Avuy sí que me les pagaràs totes plegades!», anava remugant entre sí.

Y, aclatat a terra, tot era guaitar avall pera escorcollar les tenebres y parar la orella pera arreplegar tots els sorolls.

La quietut era immensa, però en Jan, remogut per l'ardentor del ví y per la del seu mal intent, se sentía trasbalsat y li semblava que a dintre'l cervell hi tingués una farga en la que un rengle de manyans maseguessin el ferro... Tot ell era una brasa...

La raja que l'enardía li donava un tremolor ferm que'l sotragava tot.

De sobte li va córrer entre carn y pell una onada de glas. La Malena era ja a poques passes y s'acostava sense temensa, espantant la basarda ab un lleu cantusseig... D'ensà que's veya segura de ser mare, res li feya una por gaire folla... Semblava que la companyía del infant que havía de nàixer li donés alè. Per això, foragitat ab el cant el respecte a les tenebres, marxava confiada y ab petja segura.

Ab tot, com li passava sempre que tenía aprop algún perill, va semblar que flairés el que la amenassava y's va aturar en sech, girant arreu la vista y aixamplant els narius, com perdiguer a la saga d'un rastre.

—¿Quí hi ha assí?—

Ningú va respondre... No més va sentir al seu devant una remor somorta, semblant a la d'un animal que s'entafura entre les mates.

«Una serpota o un llagardaix», va pensar.

Y va rependre la ruta confiadament, pera aturarse de nou al cap d'algunes passes... Nó, no era cap bestiola lo que's movía...

Ho endevinava, ho sentía ben bé que no podía serho.

Però encara la sospita no s'havía acabat de convertir en asseguransa, quan se va trobar agarrotada fortament del bras per una mà de ferro.

—¡Eh! ¿què és aixô?—va cridar ab un sust.

Y, sense perdre la serenitat, va comensar a fer forses pera deseixirse dels brassos que volíen entortolligarla per la cintura.

—T'espantis pas, Malena —anava dient en Jan ab veu fosca:—som jo, en Jan, que vuy que m'estimis, ¿sabes?... Que m'estimis com t'estimo jo... Perque no hi ha ningú al món que t'estimi tant com jo...—

Va comensar la brega entre la fosca... La Malena, tement que si cridava, baixés en Biel y hi hagués un daltabaix, se defensava com podía, apartant el cap pera no rebre les alenades vinoses d'aquell bleix que li amanyagava'l rostre... En Jan, enardit per la resistencia que trobava, s'enfellonía de més en més y deixava'l tò mansoy per les amenasses fosques.

—¡Gícam estar, o crido!—va fer tot d'una la Malena, veyent que se li acabava el braó.

— Si ho provas t'escanyo, ¡mala púa! — va amenassar en Jan.

Però la Malena, no volent donarse, va fer un gran esfors y va engraparli la cara ab la destra, cuidant buidarli'ls ulls d'una burxada de dits.

Esmaperdut pel dolor, en Jan va amollar. Y ella, sentintlo que flaquejava, se'n va desfer ab una empenta y va arrencar a córrer boscos amunt, boy llensant un gran crit:

—¡Bieeel!... —

Y encara'ls cingles vehins no havíen repetit la veu, que la den Biel, desde la porta de la torre, prenía la devantera al ressó.

—¡Ja vaáa!...—

Unes quantes gambades del marit rostos avall y una pitrada de la muller boscos amunt, varen unirlos en un dient d'ave-maría.

Y mentres ella, fentse compte del perill que havía passat, queya en basca als brassos d'ell, en Jan, com un assessí aixarpat al bo de la seva obra, s'esmunyía cap al poblat boy remugant malediccions.

IV

EL FILL

D'aquella feta may més va ser altra la Malena. Si abans era coratjosa, va esdevenir poruga y gosarapa; si abans no reculava devant de les tenebres, ara s'esgarrifava a la sola pensada de travessar a sol-cayent les soletats del bosch; si abans semblava créixer al acostarse a un perill, tremolava ara com una fulla malaltissa a la més llunyana remor que la sobtés. Un día va perdre'ls sentits perque, mentres estava distreta guaitant al cel, se li va acostar la cabra cega y coixa com demanantli una manyaga.

Y la cabra, com si endevinés el tort que acabava de ferli, va quedar ajamolida

prop d'ella fins que va haver passat el troble.

—¡Pobreta!—va fer aleshores la Malena: —¿fa que no me'n volíes pas fer de mal?... ¿Fa Ruixqueta que nó?... ¡Si es més bona minyona la Ruixqueta!...—

Y al veure les lleugeres estremituts de goig de la bestiola y al contemplarli els costats plens que pregonaven la seva feconditat, va posarse a plorar de tendresa, boy dient entre singlots a n'en Biel.

—¡Mírala! Totes dues estem iguals... Si jo'm morís, guàrdala bé ¿sentes?—

En Biel va fer com qui s'enfada.

—¡Mira que és prou!... Sempre'm surtes ab les meteixes ximpleríes... ¿Quí'n parla de morir?—

Mes, tot contemplant el rostre embufegat y terrós de la seva dòna y el gran esllanguiment dels seus membres y els tremolins que de tant en tant els sotragaven y el seu esguart vidrós, va sentir que se li encomanava la temensa y va ficarse d'una revolada a la casa pera amagar el plor.

Després, ja desfogat, va dirigir una mirada enlaire y un prech al cel.

—Senyor, feu que no sigui, perque ben cert que'm tornaría foll.—

Y al meteix temps que pregava, un mal pensament li rondinava per dintre la testa com un burinot, desvetllantli una set d'abeurarse ab la sanch del hereu Bartra, que era'l causant de la dissort.

Però ben aviat li va entrar la reflexió... la meteixa reflexió que l'havía deturat ja'l día de la malifeta, de castigar com se mereixía al seu enemich, a qui, ben garbellat, no arribava a guardar cap rencunia... De cop sobtat, quan el fiblava l'esperit de revenja, n'hauría passat els taps. Mes la seva fè, desvetllada per mossèn Esteve, li compareixía ben aviat a tall de salvaguarda, fentli baratar el sentiment de rencunia pel de perdó y el d'odi pel de caritat... Si Christ, ignocent de tota culpa, al rebre una bofetada va parar l'altra galta, ell, que havía mort, que havía robat y malmès lo d'altri y caigut en tota mena de baixeses, ¿quína ruta podía seguir? ¿Y què podía fer, devant per devant den Bartra, a qui en una nit havía malmès el treball d'un reguitzell de díes, a qui havía près la dòna estimada, enmatzinantli'l cor ab el verí de la gelo-

sía?... ¿Què podía fer sinó perdonarlo y plányêl? Perque, comptat y debatut, no era pas cap dolent en Jan, sinó un desgraciat que ni'l consol tenía d'aixecar els ulls enlaire pera demanar a Deu la resignació que li calía.

Ell, en Biel, sí que'l tenía aquell consol... Tenía aquell consol y la esperansa d'un més enllà de gloria en el que hi trobaría'l premi dels seus fatichs y el perdó complert de les seves culpes. Per això la temptació que arribava a assaltarli'l cor, era morta y ben morta al punt de ser nada... Per això en Jan Bartra era viu... Per això la Malena, atuida de sufriments, tenía a estones fermes revifalles de coratge que la enardíen, donanli fianses de sortir bé del mal pas o d'assolir la Gloria en cas de mort.

—Si no fos per tú, tant se me'n donaría de quedarhi—solía dir.

Y tant sovint ho repetía y tan convensuda ho deya, que en Biel va comensar a sentir la temensa y fins l'asseguransa y tot, de que la mort li sotjava la dòna pera robarli... Li semblava que no podía succeir de cap altra manera; que Deu, irat per la tossudería ab que li havía demanat un fill y per la

perfidia ab que s'havía encarat ab Ell pera exigirli'l bé que li negava, volía castigarli tan grossa temeritat.

¡Oh, sí! n'estava cert de rebre'l càstich; tan cert que, al cap de poques setmanes, haventli donat la Malena abans de temps el fill tan desitjat y veyentla que, ab tot y haver mal-tingut un sér raquítich y feble, cobrava les esperanses perdudes, va obrir el cor a la joya, y's va sentir gronxat dolsament per una onada de benestar.

. . . .

... Mes va ser goig sense alegría'l seu, que la Malena, veyent allunyat el perill, va voler ser valenta, va tenir una recaiguda y ab quatre díes va ser al sot, deixantlo sense altra companyía que la de la vella Llogaya, ni altra esperansa que la d'aquell fillet, pobre fruit nat abans de saor y batejat a corre-cuita el meteix día de ser enterrada la dona...

La meteixa mà que va espargir l'aigua beneita demunt de la caixa, va ser la que al cap d'una estona tirava la del batisme al caparró del infant... Eixint d'una cerimonia, l'altra: el sacerdot, després de segellar

ab les seves oracions les portes de la mort, obría ab els seus prechs les de la vida... La campana que's deixava de plorar per la mare, reya después pel fill.

Y el pobre den Biel plorava y reya com la campana, boy aclofant la testa als designis de Deu y acceptant resignat aquella nova prova.

... Y plorant y rient va pendre en brassos el nou cristià... y plorant y rient va córrer poble avall ab tan dolsa càrrega... y plorant y rient va travessar el còrrech y's va endinzar boscos amunt, seguit per la pobra Llogaya, que treya forses de flaquesa pera encalsarlo, temerosa de que s'hagués begut l'enteniment.

El pas del desgraciat per entre'ls dos rengles de cases de Cassanelles, va ser el de una ventada. Tothom va abocarse a la porta atret per la veu ploranera del infant y pels singlots del pare, que corría... corría a trenca nou de coll y hauría volgut ser aucell pera arribar a la torre en un Jesús y apagar la fam del nadó amorrantlo a les mamelles de la Ruixqueta que, partera del día abans, donava generosa un mugró al seu fill y un altre al de la seva mestressa.

—¡Míratel el bruixot!—deya en Bartra, veyentlo entáforarse pels boscos del Comte:—ara comensa a pagarles les malifetes... Mal anar, no pot durar... y qui la fa, la paga... Havíen pas de ser tot roses y flors... Un día o altre se li havía de girar la truita al valent brètol...—

La gent el deixava dir y no s'hi enfondava pas braument. El sabía despitat y no'n feya cabal de les seves dites.

Ab tot, dintre'l cor dels cassanellenchs, molt y molt endintre, el dubte tornava a pendre cos... Tal vegada... ¿quí sab?... potser sí que allò era un càstich de Deu...

Y malgrat la satisfacció que donaven a tothom les dolsors d'una anyada rica, el caliu tornava a revifarse, encara que barrejat ab un sentiment de condol, que feya muntar del poble a la torre del Barbut una onada de llàstima.

Però, al cap d'alguns díes, se va encastellar cap a ponent una gropada ferma; un feix de llamps va esquinsar l'espay per llarga estona; una tirallonga de trons va fer sotraquejar la terra, y el terme's va veure assolat pel més granat rem de calamarsa que recordaven els vivents...

Y no va haverhi destra al poble que no aixequés el puny clos, ni ulls que no llambreguessin irats la torre del Barbut, ni pit que no covés contra en Biel una folla set de revenja.

V

JUDICIS TEMERARIS

Criat per la Ruixqueta y aconduit per la Llogaya, que se'l mirava com un net, el fill den Biel y de la Malena, el menut Galderich, va créixer a la bona de Deu, consolant al seu pare de la viudesa y donantli halè pera no defallir en la seva vida de treball y pera perseverar en la bona ruta, malgrat les ires ressucitades d'algún temps ensà en el cor del poble.

Als primers díes de veures pare, a n'en Biel la existencia li semblava maimona y el temps cansoner... ¡No s'acabava may allò de veure a la criatura encarrenquinada ab la vandola y mostrant les genives esdentegades! Però, malgrat aquella cansonería, a

cada moment en Biel li trobava una gracia nova a n'en Galderich. Y la primera vegada que la boca del infant se va descloure pera somriure, la torre del Barbut va veures sotragada per un devassall de joya, seguit d'una tirallonga de singlots y una mar de llàgrimes del pobre pare.

— ¡Ara pla l'hem feta bona! — va exclamar la vella: — ¡Ves per què has de plorar! —

Y en Biel va respondre solemnialment, boy senyalant enlaire:

— ¡Penso ab ella! —

Però notant que al bailet se li encomanava'l sentiment, va fer un esfors, va tornar a riure y va aconhortarlo a copia de canturies.

Y cantant y rient, moventse y treballant, va anar sentintse cada día'l cor més ubriach d'esperanses y els ulls més rebechs al plor... Gota per gota, la resignació va anarli entrant a l'ànima, dolcificant el fel que l'hi omplía y amorosint la coïssor de les nafres que hi tenía rebudes.

Y aixís va tornarse de més en més coratjós en la seva caminada vida enllà... Més

coratjós y més armat contra totes les desgracies que li podessin esdevenir... ¡Hi estava tan fet a soportarne de tota lley!

Capficat ab el benvenir del fill, passava'l día aclatat al demunt de la terra, furgantla y removentla ab la forsa d'un brau pera arrencarli, vulgues no vulgues, les riqueses que atresorava... Fora'ls díes de festa, que baixava a missa matinal, pera ell no existía'l poble, ni l'herèu Bartra, ni ningú... Acostumat a ser mirat d'esgallimpantes y ab temensa, la soletat dels cims hont vivíen ab la Llogaya y el menut li sabía bo y no's capficava de res més que d'estar tranquil de conciencia... En paus ab Deu, en paus ab tothom... Tant li feya que diguessin, com que no diguessin. Prenent exemple de la Natura que, com més la castigava a copia de treball, més y millor fruit li donava per premi, se sentía disposat a no guardar rencunia contra cap dels que li havíen fet mal y fins s'esforsava tant com podía pera estimarlos.

Per això, comprenent que'l seu tracte ab ells podría ficarli de bell nou al cor la mala espina del odi, portava aquella vida solitaria, no fentse ab ningú ni cercant may altra companyía que la del fill y la vella.

Mes el poble, no capint els seus bons intents, tirava a mala banda aquell afany de viure isolat y el creya fill del despit y la rabia.

— Con no's fa ab ningú — deya en Bartra — es senyal de que té por que li descobreixin les trafiques que's porta entre mans: les besties manses no la temen la companyía; els llops y les guilles, sí.

Y, qui més qui menys, tothom li donava la raó a ne'n Jan. Ningú hi pensava ab el pacífich rossinyol que deixa per un may més el lloch ahont li han destruit una nierada.

Però lo que atiava més les malavolenses del poble, era l'abundor en que nedava en Biel, gracies a la seva constancia en el treball, a la seva fe, al seu punt en no passar en vaga una hora, un quart, un minut, un segón. Els diumenges semblava que's fongués al veure reposar les terres, per les que's passejava ab en Galderich al bras. Y si bé, pera santificar la festa, s'estava de treballar, no podía resistir a la temptació d'ajupirse a cada punt pera arrencar ab la mà que la càrrega del fill li deixava lliure,

les males herbes que creixíen pels conreus.

Y el poble, que'l veya trastejar d'una banda a l'altra acomboyat ab la vella y seguit de la cabra cega y coixa, s'entretenía bescantantlo a tort y a dret. Fins va arribar a córrer una calumnia fastigosa que si la pobre Llogaya n'hagués hagut esment, ben segur que s'hauría mort de pena.

A l'hora de la posta, quan se dirigíen tots plegats a la casa pera recullirse, no hi havía ningú que, al vèurels aclarits per la llum vermellosa del sól que's colgava, no'ls considerés com una parella de bruixot y bruixa y no veyés en l'infant un diable tendre y no cregués que la cabra era un mal esperit que havía pres la forma enganyadora d'animal casolà pera matar tota sospita de la gent.

Quan esdevenía qualsevol desgracia, ningú s'encomanava a Deu pera donarne la culpa als habitadors de la torre del Barbut.

— Son el flagell del terme, — deyen molts.

Y fins algú comensava a fer córrer la veu de que la mort del vell ferrer y la de la Malena y fins la del rector, havíen estat per causa de les males arts den Biel y la Lloga-

ya... Primer havíen atuit a mossèn Esteve pera veure si li arreplegaven el mitjot; després, despitats al trobarse ab que'l capellà no'ls deixava la moma, s'havíen esbravat enmatzinant a n'en Costa ferrer; per últim, ab l'intent de poderse acomboyar pera llurs malifetes, havíen engegat la Malena al altre món, després de ferla patir uns quants mesos de mal donat.

De primer entuvi la calumnia no havía près altra forma que la d'una espatotxada dita al hostal per un cap calent, però'ls que escoltaven al primer que va llensarla, varen comensar a rumiar cada hu pel seu cantó, varen divulgarla a les dònes, y ben aviat va créixer el bum-bum y el poble va anarne ple.

... Y va passar el temps... Y el menut Galderich va comensar a fer les primeres passes y a barbotejar els primers mots... Y en Biel va aixamplar els conreus... Y pels passadissos y cambres de la torre del Barbut, y pels camps que la vorejaven, y pels corriols dels boscos del Comte, va regnar arreu la alegría, omplintho tot de veus d'infant y de rialles fresques.

VI

PARE Y FILL

De mica en mica va anarse espigant el fill den Biel... Y fins va esdevenir una criatura sapadeta y bellugadissa com una engingolada d'esquellerinchs.

Cada día a l'hora baixa, el seu pare, boy esperant que la vella enllestís el sopar, el feya asseure al pedrís del peu de la porta y li ensenyava pacientment la doctrina. Y lo que tenía més punt en ferli apendre, eren els manaments de la Lley de Deu, endardallàntelshi fins a ferlin capir el significat. Peròl que li explicava ab més amor, esmersanthi tot el seu saber, era'l que'ns prohibeix matar als nostres semblants.

—Parhi ment, ¿sentes? L'home no pot vo-

lerla en cap manera la mort d'altri; ni la mort, ni'l més petit dany. Perque'l que mata o tan sols atempta contra la vida del prohisme.,. ¡fixathi bé, fill meu!.. és condemnat a n'aquet món y al altre: a n'aquet món per la justicia dels homes, que no'l miràn may més com a germà; al altre per la justicia de Deu, que li farà sofrir càstichs horrorosos... Y encara Deu el perdona al pecador con el pecat va seguit d'un bon penediment... Els homes nó... no perdonen may... ¡may de la vida! ¿entenes?... Tot lo més que fan es oblidar la falta per un con temps, emprô aixís que tornen a recordarla, senten altre cop la rencunia y tornen a torturar al pecador ab llurs retrets y malavolenses... ¡Ay de tu, donchs, el día que caiguessis en un semblant mancament!—

El menut Galderich escoltava'l predicot ab aire de compèndrel y ab el propòsit de retenirlo a la memoria. Y durantles vetlles, tot era rumiar y fer preguntes al seu pare, ab l'intent d'aclarir els dubtes que se li acudíen.

Y era tan atinat lo que deya, que en Biel, al vèurel com creixía en inteligencia y seny, va arribar a considerarse petit pera ense-

nyarlo, y després de pesar y sospesar les ventatges y desventatges que li podría portar el determini, va acabar per dirse que havía arribat l'hora de fer anar l'hereuet a apendre de lletra.

Veusaquí, donchs, que una tarda va agafarlo de la mà y, fent mitj quart de marrada pera no travessar el poble, el va conduir a Vilavessant, presentantlo al mestre. La decisió de no ferlo anar a estudi a Cassanelles, la havía presa pera allunyar tot perill de raons ab els altres noys que, entabanats per les historíes que corríen sobre la torre del Barbut, era cosa segura que'n faríen pagar la patenta al infant... Està clar que'ls del poble vehí'n teníen tant esment com els de Cassanelles de semblants rondalles. Però may el perill era tan gros...

El primer día de ser al estudi — una sala menuda com un volcall d'ase, ab les parets plenes de cartells greixosos, els cairats de trenyines y les llambordes de clapes de tinta morada—va haverhi un moviment d'estranyesa entre'ls xicots. Era la primera vegada que hi compareixía un *noy nou* d'un altre poble y no se'n sabíen avenir. Però

ben aviat va córrer la veu de qui era'l noy nou y la estranyesa va anar seguida del respecte:... un respecte en el que anava barrejada una basarda esgarrifosa, provinent de les falornies que s'havíen llegat de pares a fills una pila de generacions, acostumades a mirar la torre del Barbut como un lloch maleit, catau infecte de bruixes y dimonis.

Un tan sols dels marrechs, el fill del senyor metge, va gosar acostarse al foraster durant una estona de descans, boy ensenyantli primer, per vía d'asseguransa, la estampa dels escapularis que duya.

—¿Que no'n tenes tu?—va preguntarli.

—Mira—va fer en Galderich, ficantse la mà a la pitrera y mostrantli'ls seus.

—¿Són beneíts?

—¿Y dôs?—

El fill del metge, com si encara restés en dubte, va rumiar una estona.

—Feshi un petó als meus.—

En Galderich va acostàrsels a la boca, oferint de passada'ls seus al nou company.

Y com si aquells petons segellessin un pacte d'amistat, els dos marrechs ja no varen mòures en tot el día l'un del costat del altre, ab gran alegría del vell mestre que,

havent temut un moment que la presencia den Galderich li tregués noys d'estudi, se sentía tranquilisat, puix sabía'l partit que entre ells tenía'l fill del metge y el que'l metge meteix tenía en tot el poble, hont no hi havía casa que no li degués la vida d'algú de la familia.

Ab lo que no comptaven el senyor mestre y en Biel, era ab lo que va venir més tart... El menut Galderich, ab el seu seny y la seva tendresa, prou va fershi amich ab tots els companys d'estudi, però aquella meteixa amistat va congriar una fonda rencunia en els xicots de Cassanelles que, atabalats per llurs meteixos pares y enardits al vèures més nombrosos que'ls seus rivals, varen comensar a cercarlos bronquina, renovant les batusses que desde'l temps dels avis hi havía hagut sempre entre'ls dos pobles.

De primer, la cosa no va passar d'alguns cops de pedra, creuats entre'ls dos escamots els dijous y diumenges a la tarda; després ja varen barrejarshi alguns grandassots, arribant fins al punt de comparèixer armats de pistoles y ganivets; per últim,

havent corregut sanch, s'hi varen ficar els homes fets, treyent armes llargues pera fer la por...

Y ben aviat entre'ls dos pobles va haverhi una guerra encesa, sense que ni'ls del un ni'ls del altre arribessin a saberne ben bé'l motiu. N'hi havía hagut tantes de renyines entre Vilavessant y Cassanelles, que ja ningú se'n capficava de la espurna que n'acabava de fer esclatar una més... Se batíen com s'havíen batut els avis, com s'havíen batut els pares, com se batríen ben segur els fills dels fills... Se batíen per costum, per tradició... Axís ho havíen trobat y axís ho servaven...

L'horror que aquella tongada de batusses va encomanar a n'en Biel, no tenía fí ni mesura. Per axò'l punt que havía mostrat sempre en fer capàs al seu fill dels preceptes del Decàlech, va redoblar fins a no deixarlo de petja en tot el día, amargant al menut les hores de jòch, marejantlo a copia de consells, abrigantlo talment ab una pluja seguida de prèdiques... Y el noyet escoltava sumís, ab els ulls baixos y els llavis closos... Ja s'havía acabat allò d'inter-

rompre al seu pare pera l'aclariment d'un precepte... Ja l'havía perduda'l xicot la costum de passar les vetlles rumía que rumía pera capir el significat de lo que li explicava en Biel... Ara no més era una la cosa que'l capficava:... era un dubte torturador que duya sempre encastat al cervell, que'l tenía concirós d'un cap de día a l'altre, que li escalfava la testa, omplintli a la nit de somnis esgarrifosos y ennegrintli de díes ab desitjes de mort...

Y agullonat per aquell dubte, el nen semblava la imatge de la tristesa, s'aflaquía y s'esblaimava de rostre fins a esporuguir al seu pare, que veya renàixer en ell la infantesa malaltissa de la Malena.

Molts cops, mentres en Biel el sermonejava, obría sobtadament la boca pera enraonar y, al aixecar els ulls y toparse ab els del seu pare, els abaixava totseguit, dragantse les paraules que havíen estat a punt de ferli traidoría.

Però va arribar un matí en que va parlar. El día abans, al tornar d'estudi, havía anat a cops de pedra ab el fill gran den Bartra y havía comparegut a la torre tot abrigat de sanch que li eixía d'un gros xiribech de la

closca. Envenada la nafra per la Llogaya, va ficarse al llit y va passar la nit ab febre, martiritzat més que may pels mals somnis que li amargaven el viure.

Al despertarse, el día ja era alt. La Llogaya feinejava per la casa. En Biel, que al llevarse havía entrat a vèurel, al notar que dormía s'havía arribat al hort, ab l'intent de no allunyarse del casal.

— Diguèu al pare que vingui, Llogaya...—

Y una vegada va tenirlo aprop, tan aprop que'ls cabells rossos de l'un se barrejaven ab els cendrosos del altre, va mormolar baixet, com si estés en confessió:

—¿S'enfadarèu pas si us dich una cosa?

—Digues, fill meu.

—No s'enfadèu, ¿sentíu?

—Digues...

—Dòs hi ha una cosa que no la entench... Con m'ensenyèu la Doctrina'm dieu sempre que no's pot fer mal a dingú... Y tothom diu que vos, con ereu jove, vareu matar a un home que li deyen el Picotí... Y per això tothom me té rabia... Y també diu tothom que teníu tracte ab les bruixes y somions... y que totes les malures les feu venir

vos... Y tots els noys us tenen per dimoni... Y con me volen fer enfadar, me diuen dimoni petit... Y jo m'hi enrabío y m'hi faría ab les dents y per això ahir vaig bàtrem ab el gran Bartra. —

En Biel havía anat acotant la testa sota'l pes de la vergonya... Aquella acusació del fill li feya veure malaguanyats tots els treballs, totes les lluites que havía sostingut contra'l poble que'l fuetejava, contra'ls seus semblants que'l volíen fer damnar, contra la seva propia sanch y el seu esperit que l'atiaven a la revolta.

Estava confós, aclaparat... Un moment de dubte podía pèrdrel pera sempre més...

—¡Nó, no t'ho creguis fill meu, tot això! —va cridar, redressantse de sobte.

Y va esclatar en singlots, boy abrassantse al fill y petonejantlo:... petonejantlo com un pare, com un desesperat, com un boig.

D'un cap de día al altre tenía'l cervell ple del passat... No hi havía hora en que no li semblés tenirlo tot present a la memoria, formant un immens garbuix, un embolicat madeixó de nusos que li estrenyíen el cervell.

Y entre aquella munió de recorts, s'hi aixecava sempre clara la veu de la veritat que li deya, primer baix, baixet y després a grans crits, que bona part de culpa de lo que li passava la tenía ell, per haverse entossudit en voler fer cara al poble, en voler viure al costat d'aquella gent que l'odiava y el volía perdre... Lo que havía d'haver fet ell, era fugir, fugir ben lluny, a uns paratges ahont ningú tingués noticia del seu crim, ahont ningú tingués esment de la seva estada a presiri...

¡Fugir!... ¡fugir!... Veusaquí la deria que l'omplía tot... Veusaquí'l mot que, com una avespa rondinaire, el perseguía sempre, de nit y de día, fentlo sotragar de cap a peus al bó del són, fentli redressar la carcanada al bó de la feina, pera obligarlo, malgrat ell, a sondar els espays ab la mirada, que se li perdía per llargues estones horitzons enllà...

¡Fugir!... ¡fugir!...

Y el pensament li volava, estrompassant les montanyes que's veyen blavejar al lluny, creuant el mar que hi sabía al darrera, aturantse a reposar en aquells países que desconeixía y que veya com en somnis... Sí, fugiría, posaría entre ell y els cassanellenchs tanta terra, tanta aigua com podés.

Díes y díes, setmanes y setmanes, mesos y mesos, va estar repetintse lo meteix. Y a copia de repetirho, va arribar a convertirse en maniàtich que no tenía altre pensament, altra caboria que la de fugir d'aquells indrets de maledicció.

Per últim, una tarda, havent acabat la feina, va agafar paper y ploma y va escriure al senyor pera dirli que, passat el batre y venut el blat, deixava aquelles terres pera no posarhi may més la planta del peu.

Ja llesta la carta, va quedar rumiós, guaitant per la finestra de la seva cambra'l camí de Vilavessant que, anguilejant fins a perdres entre dos turonells, semblava arrencar de sota'ls boscos del Comte.

La tarda queya... una tarda quieta y tranquila, embaumada de perfums de pri-

mavera, escalfada per halenades tebiones que feyen bellugar ab lleugers tremolins les fulles nades de tot just... El sól, prop de la ratlla, se mostrava vermell, d'un vermell de sanch... Uns núvols flonjos y grassos s'encastellaven y s'aixemplaven a la seva dreta, amenassant taparlo en menys d'una ave-maría.

— ¡Que estrany que'l noy no sigui aquí! — va pensar en Biel.

Y sense saber per què, el cor va ferli un salt. Succeía tan poch sovint allò de que en Galderich no comparegués a l'hora, que ben aviat va sentirse invadit per la engúnia y el malestar.

«Mentres no li hagi succeít quelcom...»

Y tot era guaitar enllà, bevent l'espay ab la mirada.

Al sentirse'l toch del Angelus que donava comiat al día, en Biel va acabarse d'enguniar... Per forsa n'hi havía passat alguna a n'el noy.

Semblant pensament va ferli devallar la escala en quatre salts.

— Aparièu el sopar — va dir a la Llogaya: — vaig a veure si trobo'l noy. —

Va travessar l'hort, se va entaforar pels boscos y va enfilar totseguit la ruta de Vilavessant.

El castell de núvols que's remuntava a la banda de ponent, anava fentse cada cop més ample y més alt... Ja se'n veya invadit un quart de cel... Ja'n cobría tota una meitat... Ja amenassava ajassarse arreu per tota la volta.

...En Biel va aturarse. Part d'allà dels dos turonells que semblaven engolirse'l camí de Vilavessant, havía sentit un espatech somort, com d'un tró sech y esquerdat.

«A veure si tindrem tamborinada...»

El temor de mal temps va ferli apretar el pas, però va quedarse palplantat altra vegada al cap d'un moment, boy parant la orella a un nou soroll vingut de la mateixa banda.

«Oh, llamp, això ja no son trons...»

Y, no content de caminar ab més pressa, va rependre la ruta a salt de cà.

. . . .

Derrera'ls turonells hi havía batusses. Alguns bailets de Cassanelles, al sortir

d'estudi, havíen anat a cercar bronquina als de Vilavessant, que solíen anar a jugar per aquells indrets... Les dues bandades enemigues havíen anat a cops de roch; el gran den Bartra n'havía arreplegat un a la clepsa y se n'havía anat boy corrent a contarho al seu pare; un dels xicots del altre poble s'havía presentat al seu ab el cap sanchnós; els homes fets s'havíen ficat a la brega, y ben aviat la petita prada que s'extenía a l'altra banda dels dos turonells, havía sigut convertida en un camp de batalla... Y havíen ressonat alguns trets de pistola... y havíen relluit les fulles d'alguns ganivets... y els combatents s'havíen ubriagat a la vista de la sanch y semblava que volguessin trossejarse'ls uns als altres...

Y el menut Galderich s'havía trobat a les batusses y, rabiós com estava contra tots els que malparlaven d'ell y del seu pare, s'havía encegat fins al punt d'agafar la devantera a tota la colla de vilavessanenchs pera plantar cara als esperitats de Cassanelles.

—¡Pit y ronyons!—cridava en Jan, foll de rabia, com si fós el comandant dels batissers del seu poble:—¡no n'ha de quedar rastre d'aquesta mala sangonetat!—

Una acció d'avens, un instant de dubte y alguns trets gairebé escapats de les pistoles dels de Cassanelles; un home cayent malferit, un moment de confusió y un llampech de rabia dels de Vilavessant; una flamarada d'odi encenent més y més als uns y als altres; una barreja de cossos que s'arrapen y s'esbardufeixen, de gemechs que's topen ab malediccions, d'alarits que's veuen ofegats per l'espatech de les armes llargues, varen seguir a les paraules d'en Bartra que, enardit per la lluita, avensava cap als contraris boy engrapant ab la destra una picassa y ab l'altra mà una grossa pistola.

—¡Sota terra siguis, maleit bort! — va cridar sobtadament.

Va agafar per un bras al menut Galderich, boy llensant la pistola y, aixecant en sopols al infant, va esbardellarli la testa ab un cop de picassa, mentres la campana de Cassanelles, que comensava a tocar a sometent, feya fugir desbandats a molts dels que's batíen...

...Y el menut Galderich va quedar extès al mitg d'un bassal de sanch... Y en Jan, al veure que encara's bellugava, va potejarlo rabiosament, com si volgués esbravarse en

el cos del fill de la rencunia que sentía pel pare... Y, horroritzats de la feta, els batissers varen ferli rotllo, fugint d'assí d'allà com ànimes en pena.

Per últim va llassarse, va donar l'últim cop de peu a d'aquell cos espellifat, va bleixar ab forsa y va exclamar ab goig:

—¡Ah!... ¡morta la cuca, mort el verí!... Ara manca'l pare...—

El pare acabava d'arribar al lloch de la desfeta y, passat el primer instant de esfareiment, se dirigía a n'en Jan ab els punys closos, tot ell sotragat pel dolor y la rabia, tot ell assedegat d'abeurarse ab la sanch del seu enemich de tota la vida... Però axís que se li havía arrapat al coll, fentli treure mitj pam de llengua, l'en varen desarrapar els primers homes del sometent que acabaven d'arribar...

Allavores el pobre Biel, abrassant ab bogería'l menut cadavre, va posàrsel a coll y va fugir... va fugir per entre'ls boscos, sense fer cas dels crits ab que volíen aturarlo, sense sentir la pluja que, desfentse en aquell instant, abrigava tota la comarca ab un xàfech immens.

VIII

AVALL COM L'AIGUA

La llumanera, penjada del sostre, aclaría feblement el cos del infant, que geya sense vida al cim del llit de peu de gall hont en Biel y la Malena havíen dormit el sòn de nuvis. La testa, badada per la picassa den Jan, se mostrava tota sanchnosa; els punys, closos fortament, semblava que's volguessin escorxar els palmells de les mans; la cara, contreta horriblement, transparentava el dolor y la rabia que s'havíen barrejat dintre aquell cos tendre a l'hora de la mort.

A un costat de llit dormisquejava la Llogaya; al altre vetllava en Biel, ab els ulls fixos en el rostre del menut, mirantlo y no veyentlo, com si del cop rebut a l'ànima

s'hagués quedat sense sentits... Un ensopiment estrany s'havía fet mestre d'ell... No pensava, no raonava, no's feya càrrech de lo que tenía al entorn... Ni tan sols plorava.

Els que ploraven eren els núvols... Ploraven seguit-seguit, ab un gotejar espès que, al topar ab les teules, n'arrencava una canturia pesada y trista.

En tota la nit no havía parat de ploure, y s'hi havía posat a primera hora tan de ferm, que'l còrrech havía vingut gros a la poca estona, y al anar la justicia pera ferse càrrech del petit cadavre, ja no havía sigut possible travessar la corrent...

Ab tot, cap a la matinada, va comensar a mimvar el xàfech, però la rierada nó: la rierada venía cada cop més grossa, degut a les aigues que, devallades de les terres de més amunt, s'hi juntaven en milers de cascates y reguerons.

Per això tot el poble estava en vetlla, esporuguit per l'aiguat, sense recordarse gairebé dels horrors de la batussa... Tothom se n'oblidava de la víctima ignoscenta; tothom se n'oblidava d'aquell pobre pare ferit

al mitj del cor per la pèrdua de la única esperansa que li quedava a la terra; tothom se n'oblidava del matador que, tancat al soterrani de la casa del comú, se barallava ab la propia conciencia y comensava a tastar les asprors del remordiment.

No més els seus pares y els seus fills y la seva dòna hi pensaven ab el presoner. Y encara hi pensaven d'una manera estranya, sabèntels greu la seva absencia, més que per altra cosa, per la falta d'un parell de brassos que'ls ajudessin a salvar de l'aiguat els bens que teníen en perill.

Y en Jan, com si endevinés l'oblit en que el tenía tothom, sentía ajuntarse al rau-rau de la conciencia'l pes d'una immensa solitut... Li semblava que fos arribada la fí del món y's trobés bregant entre'ls elements desfermats.

El bram d'aigua que baixava pel còrrech omplía de terratrèmol la cofurna hont se trobava, separada de la corrent per una trista paret de mahó de plà, trapada arràn de sostre per un aspirall tot esquifit, pel que entraven les rates a dotzenes, fugint del aiguat que les treya dels cataus...

Com un llop engaviat, en Jan se passeja-

va entre la fosca sense pensar tan sols en que per aquell aspirall que donava entrada a les rates, s'hi havía estimbat més d'un cop y més de cent un doll d'aigua que havía negat la cofurna fins a les vigues. Passat l'esverament que l'havía fet bleixar de goig al veure sense vida al fill den Biel, no's podía arrebassar del magí aquella testa esberlada per la seva destral y aquell ventre esbotzat pels seus cops de peu... Era com si'l tingués al devant, el cadavre del menut Galderich... Era com si'l veyés iluminat per una claror extranya que fes encara més espesses les tenebres del voltant... Prou aclucava'ls ulls pera no vèurel; prou encastava les parpelles de dalt ab les de sota; prou pertenía pera foragitar la torturadora visió... ¡Res li valía! La visió continuava cada cop més ferma, cada cop més vistent y més horrorosa.

¡Quína engunia, Senyor, quína engunia la del homicida!... La sanch ignoscenta que havía vessat li xarbotava pel cervell, enterbolintlhi y fentlhi sotragar a grans batzegades... La mà que havía estret el mànech de la picassa se li ennesprava y se li obría malgrat ell, com si's contrapuntés en llensar fò-

ra de sí la emprempta de l'eina que li semblava durhi marcada... Els peus que havíen saltat sobre'l ventre del infant, eren espolsats per en Bartra a cada moment, com si volgués foragitar els esquitxos de sanch que sentía clavats a les espardenyes.

Volent escapar a n'aqueixa manía, va descalsarse tot d'una; mes aleshores li va semblar que'ls esquitxos, en lloch de quedarse a les espardenyes, li havíen travessat la pell pera ficàrseli carn endins fins al moll del òssos.

¡Quína engunia, Senyor, quína engunia!...

Y's passejava cada cop més depressa y s'apunyegava'l cap com si volgués esberlàrsel y potejava com un poltro guit.

Les primeres lluissors de l'auba, entaforantse mandrosament per l'aspirall, varen portar per últim un escrapuló d'esperansa al seu cor. Però al meteix moment que va ovirarles, se va adonar d'un lleuger rajolí que reintellava paret avall y s'anava engroixint de mica en mica... L'aigua que devallava pel còrrech, arribava ja frech a frech de la mesquina obertura.

¡Oh, quína sort si la cofurna s'omplía de

aigua! ¡Quína ventura si la mort el sobtava al fons d'aquella presó!

...¡Deu no va escoltarlo! Encara no havía tingut semblant pensament, un cop de riu va rompre la resistencia que oposava al seu pas la paret de la cofurna, fenthi un gros esboranch pel que va estimbarse ab gran terrelló la corrent...

Y aleshores, cobrant malgrat ell l'amor a la vida, va enfilarse al llens d'obra que quedava sencer y va cridar assistencia ab totes les seves forces...

Va ser un crit que va sentirlo tot el poble... un crit aspre y esgarrifós, d'home desesperat que veu la mort cara a cara.

Tan y tan fort va ser, que, entaforantse pels boscos del Comte, va arribar fins a la torre del Barbut, desvetllant a n'en Biel, que seguía immòvil a la espona del llit hont dormía'l sòn derrer el menut cadavre. Entontit per la seva dissort, el pobre pare estava mut, ab la pensa aturada y els ulls ressechs, com si a dintre'l seu cos no hi quedessin llàgrimes...

De cap a cap de nit no s'havía mogut de la meteixa positura, fins que aquell crit

d'esglay va ferlo botre de la cadira y adressar l'orella.

El xàfech havía parat, però la rierada, ab els seus bruels, omplía de terratrèmol tota la rodalía... L'auba avensava... Els clams dels cassanellenchs, desesperats de portar a n'en Jan el socors que demanava, s'aixecaven pahorosos espay amunt...

. . . .

—¡Assisteeenciaaa!...—

Aquet crit, més fort que'ls altres, va dominar totes les veus y tots els sorolls, acabant de deixondir a n'en Biel, qui, sense conèixer la veu del que cridava, va devallar la escala a trenca nou de coll, emprenent com en somnis una cursa boja boscos avall... La feta de la tarde, la mort del seu fill, el recort de la seva dòna, totes les impresions fortes que havía tingut a la seva vida, se barrejaven ara en el seu cervell formant una agarbuixada troca, empaitant les unes a les altres com les ones d'un mar esvalotat que's persegueixen y's capbussen sense repòs... Mes per sobre d'aquell embull hi surava sempre aquell crit desesperat y foll del home, del germà seu que demanava ajuda...

—¡Assistencia!... ¡Socós!...

El tros de paret hont estava encamellat en Bartra, s'havia esgavellat sobtadament... Havía ressonat un clam d'esglay més fort que'ls altres... El cos del desesperat se barallava ab peus y mans contra la corrent que se l'enduya avall...

Després, res... havía vingut un espès silenci... No més els brams de la riuada semblaven sentirse més forts que may... No més un punt que's capgirellaya a flor d'aigua arrapat a un tronch, atreya les mirades de tot el poble...

Sobtadament, de l'altra banda de còrrech, va saltar un nou cos y se'l va veure arraparse al que lluitava ab l'aigua.

—¡Coratge, germà! —

Y la destra den Biel va arraparse a la brusa del hereu Bartra, que, animat per la ajuda, va redressar el cap... La mirada de horror que va donar en Jan al que anava a salvarlo, va toparse ab la d'odi que li endressava en Biel al reconèixel... «¡No'm matis!» deya l'una. «¡M'has mort el fill!» semblava dir l'altra.

Però va venir una onada y va apagarles totes dues. Y en Biel, que haví aentès la den

Jan, va sentir un impuls de perdó, y en Jan, que havía sentit a l'ànima la den Biel, va abandonarse a la forsa de l'aigua...

Y va sonar un nou crit:

—¡Sàlvat! —

Y en Jan, a una empenta den Biel, va veures trasportat fins aprop de la riba, va arraparse a les branques d'una saula tombada per la corrent y, aferrantshi ab desesperació, se va enfilar per la soca, cayent al cap d'un instant a sobre'l marge y amagant la cara entre l'herbey que, prou moll de la pluja, va vèureshi encara més a causa del doll de llàgrimes que va haver d'escopsar.

Mentrestant, en Biel, que acabava de guanyar la vora cent passes més avall, corría ennartat boscos amunt, sentint a l'ànima una mena de rosech estrany, com el del soldat que, pera salvar la vida d'un enemich, ha fet als seus una traidoría.

. . . .

Al endemà, cap a posta de sól, en Biel venía de ciutat, d'acompanyarhi a la vella Llogaya que se n'hi anava a viure. De sob-

te, a una reblincola de camí, va toparse ab els civils que duyen un home y va recordarse del día en que, desprès d'haver mort al Picotí, se'l varen endur a n'ell.

El pres anaya ab el cap cot, però, al sentir trepitj al devant seu, va aixecar la vista d'una manēra vergonyant, va clavarla a n'en Biel y va caure de genolls.

—¡Perdónem!... ¡Díguem que'm perdones!...—

...Un instant de dubte, una mà que s'allarga, una que s'hi aferra, un pecador que s'alsa y quatre persones que se senten els ulls enterbolits pel plor... Després, una mirada den Biel cap a la plana, que creuaría més endevant pera fugir del poble y anarsen part d'allà del mar a encendre foch nou... ¡Y res més!

Al cap d'uns dients d'ave-maría, el sól se capbussava derrera la ratlla de ponent... En Biel, dret al pas de la porta, va veure com al lluny, molt y molt avall, pel camí de l'aigua, se perdía la figura del seu enemich, semblant a una formiga.

Y, tot veyentla, va sentirse gran.

Tot seguit va aixecar els ulls al cel y un prech al Altíssim.

—¡Ajudèume!...

Y va sentirse fort.

FI

TAULA

D

GIR

FEBRER

1905

Aquet llibre va ser acabat
d'estampar a can Fidel
Giró el dia 15 de
febrer del any
1905

3 pessetes